

Talotarinat talteen

Jokaisen käsikirja rakennusten vaiheiden tallentamiseen

Ympäristöministeriön julkaisuja
2026:24

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Ympäristöministeriön julkaisuja 2026:24

Talotarinat talteen

Jokaisen käsikirja rakennusten vaiheiden
tallentamiseen

Teppo Ylitalo

Ympäristöministeriö Helsinki 2026

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Ympäristöministeriö

CC BY 4.0

ISBN pdf: 978-952-361-451-2

ISSN pdf: 2490-1024

Kannen kuva: Kuva: Teuvo Kanerva 1957–1961. Museovirasto, historian kuvakokoelma.

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2026

Talotarinat talteen Jokaisen käsikirja rakennusten vaiheiden tallentamiseen

Ympäristöministeriön julkaisuja 2026:24		Teema	Rakennettu ympäristö
Julkaisija	Ympäristöministeriö		
Tekijä/t	Teppo Ylitalo		
Yhteisötekijä	Suomen Kotiseutuliitto		
Kieli	suomi	Sivumäärä	68

Tiivistelmä

Tämä käsikirja tarkastelee yksittäisten talojen, taloyhtiöiden ja asuinalueiden historiatarinoiden kirjoittamista ja kannustaa laatimaan niitä. Talo- ja asuinaluetarinat kokoavat yhteen rakennuksiin ja asuinalueisiin liittyviä kokemuksia, muistoja ja historiallisia vaiheita sekä liittävät ne osaksi laajempaa paikallista kulttuuriperintöä. Niiden kautta rakennettu ympäristö näyttäytyy paitsi fyysisenä kokonaisuutena myös ihmisten elämänpiirinä, jossa arki, osallisuus ja yhteisöllisyys kietoutuvat yhteen.

Talo- ja asuinaluetarinoiden tallentaminen vahvistaa paikallista identiteettiä ja lisää ymmärrystä rakennetun ympäristön historiasta, samalla kun se auttaa säilyttämään tietoa rakennuksista ja asumisesta tuleville sukupolville.

Käsikirjassa kuvataan talo- ja asuinaluetarinoiden laatimisen keskeisiä periaatteita sekä aineiston kokoamiseen liittyviä käytäntöjä. Rakennusten historiaa voidaan tarkastella monipuolisten lähteiden avulla, kuten arkistoaineistojen, karttojen, valokuvien, rakennusasiakirjojen ja muistitiedon kautta. Eri lähteitä yhdistämällä on mahdollista tarkastella rakennusten vaiheita, muutoksia ja käyttöä pitkällä aikavälillä. Samalla korostuu yhteisöllinen näkökulma, sillä talotarinoiden kokoaminen perustuu usein asukkaiden, taloyhtiöiden ja paikallisten toimijoiden yhteistyöhön.

Lisäksi käsikirjassa käsitellään talotarinahankkeiden toteutusta ja julkaisemista. Huomiota kiinnitetään aineiston kokoamiseen, kirjoittamiseen ja toimitustyön periaatteisiin sekä tietosuojaan ja tekijänoikeuksiin liittyviin kysymyksiin.

Asiasanat rakennusperintö, paikallishistoria (historia), kulttuuriympäristö, arkkitehtuuri, asuinalueet, kylät

ISBN PDF 978-952-361-451-2 **ISSN PDF** 2490-1024

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-451-2>

Bevara husberättelser En handbok för alla i att ta till vara byggnadshistoria

Miljöministeriets publikationer 2026:24		Tema	Byggd miljö
Utgivare	Miljöministeriet		
Författare	Teppo Ylitalo		
Utarbetad av	Finlands Hembygdsförbund		
Språk	finska	Sidantal	68

Referat

I denna handbok granskas nedskrivandet av historieberättelser om enskilda hus, husbolag och boningsorter. Handboken är en uppmaning till att utarbeta sådana. Berättelser samlar upplevelser, minnen och historiska skeden som hänför sig till byggnader och boningsorter, och gör dem till en del av det större lokala kulturarvet.

Bevarandet av berättelser om hus och boningsorter stärker den lokala identiteten och ökar förståelsen för den byggda miljöns historia, samtidigt som det hjälper till att bevara information om byggnader och hur det var att bo i dem för kommande generationer.

I handboken beskrivs viktiga principer för att utarbeta berättelser om hus och boningsorter samt förfaranden för insamling av material. Byggnaders historia kan granskas genom varierande källor, till exempel arkivmaterial, kartor, fotografier, byggnadshandlingar och minneskunskap. Genom att kombinera olika källor kan byggnaders skeden, ändringar och användning granskas på lång sikt. Samtidigt betonas den samhälleliga synvinkeln, eftersom insamlingen av information till husberättelser ofta baserar sig på samarbete med invånare, husbolag och lokala aktörer.

I handboken behandlas dessutom genomförandet och offentliggörandet av projekt för husberättelser. Insamlingen av material, principerna för skrivande och redaktionsarbete och frågor om dataskydd och upphovsrätt uppmärksammas.

Nyckelord	byggnadsarv, lokalhistoria (historia), kulturmiljö, arkitektur, boningsorter, byar		
ISBN PDF	978-952-361-451-2	ISSN PDF	2490-1024
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-451-2		

Saving House Stories

A General Guide for Documenting the Historical Layers of Buildings

Publications of the Ministry of the Environment 2026:24	Subject	Built environment
Publisher	Ministry of the Environment	
Author(s)	Teppo Ylitalo	
Group author	The Finnish Local Heritage Federation	
Language	Finnish	Pages 68

Abstract

This manual presents ways to write stories about the history of individual houses, housing companies and residential areas and encourages people to do this. Stories about houses and residential areas describe the experiences, memories and historical phases related to buildings and areas and incorporate these into the wider local cultural heritage. Such stories depict the built environment not only as a physical entity but also as a living environment where everyday living, inclusiveness and a sense of community are intertwined.

Recording stories about houses and areas strengthens the local identity and enhances understanding of the history of the built environment, while also preserving knowledge about buildings and living for future generations.

The manual describes the key principles of how to write stories about houses and residential areas and practices related to the collection of data. The history of buildings can be explored based on a variety of sources, including archives, maps, photos, construction documents and people's memories. By combining different sources, we can explore the phases and use of buildings and how they have changed in the long term. The community perspective is emphasised as the collection of stories is often based on cooperation among the residents, housing companies and other local actors.

The manual also deals with the implementation of projects to collect the stories and the publication of their results. This comprises the principles related to the collection of data and principles of writing and editing, as well as data protection and copyright issues.

Keywords building heritage, local history (history), cultural environment, architecture, residential areas, villages

ISBN PDF	978-952-361-451-2	ISSN PDF	2490-1024
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-451-2>

Sisältö

Esipuhe	7
1 Talokirjojen monimuotoinen kokonaisuus	9
1.1 Yksittäisten talojen tarinat.....	10
1.2 Taloyhtiöiden tarinat.....	14
1.3 Yhteisöllisten talojen tarinat.....	15
1.4 Kaupunginosa- ja asuinaluehistoriat	18
1.5 Kylähistoriat.....	21
2 Talotarinoiden hyvät käytännöt	25
2.1 Mikä tekee talotarinnasta hyvän?.....	26
2.2 Miten päästä alkuun?	28
2.3 Oman näköinen – yhdessä tehty.....	30
2.4 Hyvän lopputuloksen reseptit.....	31
2.5 Lisäapua oppaista	35
3 Näin kokoat oman tarinasi	36
3.1 Minun taloni tai asuinalueeni tarina	37
3.2 Keskeiset lähteet.....	49
3.3 Tietosuoja ja tekijänoikeudet tarkasti huomioon	58
4 Tarinoiden julkaiseminen ja säilyttäminen	60
4.1 Tee tarinasi näkyväksi.....	60
4.2 Säilyttämismahdollisuuksia	62
Lähteet	64
Liitteet	68
Liite 1. Asuinalueen tarina – Mallirunko	68
Liite 2. Kotikylämme tarina – Mallirunko.....	68
Liite 3. Omakotitalomme tarina – Mallirunko	68
Liite 4. Taloyhtiömme tarina – Mallirunko	68
Liite 5. Yhteisöllisen talomme tarina – Mallirunko	68

ESIPUHE

Miksi ja miten talo tai kylä on syntynyt, mikä ja ketkä ovat vaikuttaneet sen muotoutumiseen ajan saatossa? Jokainen, joka on joskus saanut käsiinsä omasta lapsuudesta tai suvusta kertovan kirjan, tietää miten arvokasta siihen koottu tieto voi olla. Myös seinät voivat kertoa tuhat ja yksi tarinaa, mutta ne eivät jää elämään ilman muistiin merkitsijöitä.

Kiitos sinulle, joka olet löytänyt tiesi tämän käsikirjan pariin! Olet kenties jo koonnut tietoja tai suunnittelet jonkin talon tai paikan historian muistiin merkitsemistä. Se on arvokasta työtä, jossa tämä käsikirja haluaa sinua auttaa.

Erilaisia rakennuksiin ja paikkoihin liittyviä historiateoksia kootaan ahkerasti. Ne muodostavat suhdettamme omaan ympäristöön ja siinä eläviin ihmisiin. Jos tätä tietoa ei ole tallessa ja käytettävissä, ymmärryksemme historiasta ja paikan merkityksestä ohenee. Nykyajan tietotulvassa ja digitalisoituvassa yhteiskunnassa paikallisen tiedon säilyminen ja käytettävyys ei ole itsestäänselvyys. Ristiriitaista kyllä, tuotamme enemmän ja enemmän tietoa, mutta sen säilyminen tulevaisuuteen ei välttämättä ole paremmin turvattua.

Rakentamiseen ja vaiheisiin liittyvä tieto lisää ymmärrystä rakennuksen ominaisuuksista ja arvoista. Parhaimmillaan se lisää kiinnostusta pitää huolta rakennuksista. Näin seinät säilyvät kertomassa tarinaansa myös tuleville sukupolville. Tieto voi vahvistaa asukkaiden kokemusta paikkaan kuulumisesta, koettua omistajuutta ja jaettua identiteettiä. Talotarinan laatiminen on taloyhtiölle tai muulle yhteisölle mahdollisuus tutustuttaa asukkaita toisiinsa ja yhteiseen menneisyyteen. Tällainen sosiaalinen pääoma luo yhteenkuuluvuutta, turvallisuuden tunnetta ja kriisinkestävyyttä.

Talotarinat voivat siten olla hyvin merkityksellisiä. Tällä käsikirjalla halutaan madaltaa kynnystä ryhtyä kokoamaan taloihin ja paikkoihin liittyvää historia- ja muistitietoa. Julkaisun liitteenä olevat mallisisällysluettelot ovat hyödynnettävissä valmiina pohjana. Vähän laadukasta varmassa tallessa on parempi, kuin ikuisesti ajatuksen tasolle jäävä suurteos. Talotarinaa voi kirjoittaa uudemmallekin rakennukselle. Käsikirjasta saa apuja hyvin monenlaisten julkaisujen tekemiseen.

Ympäristöministeriö on tuottanut julkaisun Talotarinat talteen osana arkkitehtuuri- poliittisen ohjelman toimeenpanoa. Käsikirja on osa laajempaa työtä, jossa talo-, kortteli- ja kyläkirjoja pyritään saamaan entistä paremmin saataville ja talteen.

Lämmin kiitos Suomen Kotiseutuliiton toiminnanjohtaja, FT Teppo Ylitalolle, joka on asiantuntevasti ja aiheelle omistautuen laatinut käsikirjan. Työssä mukana olleiden järjestöjen näkemys suomalaisten talojen monipuolisuudesta oli arvokasta lopputuloksen kannalta. Työtä ohjasi ryhmä, johon kuuluivat Harri Hakaste, Hanna Hämäläinen ja Annukka Lyra ympäristöministeriöstä, Juho Kess Raklista, Pekka Lehtinen Museovirastosta, Annakaisa Pirilä Suomen Kiinteistöliitosta ja Marju Silander Suomen Omakotiliitosta.

Antoisia hetkiä rakennetun ympäristömme ja siitä kertovien tarinoiden äärellä!

Maaliskuu 2026

1 Talokirjojen monimuotoinen kokonaisuus

Tässä luvussa tarkastellaan asuintalojen ja muiden asukkaiden käytössä olevien rakennusten sekä asuinalueiden historiateosten yleispiirteitä ja lajityyppejä.

Erilaisia talo- ja asuinyhteisöhistorioita on julkaistu Suomessa runsaasti. Niiden keskiössä on rakennusten, asumisten ja rakennusten käytön ajallinen tarkastelu, siis se historiallinen ja kulttuurinen jatkumo, johon kohderakennus ja siihen kytkeytyvä yhteisö liittyy.

Kun vuonna 2012 Kannukseen päätettiin perustaa kaikki suomalaiset kyläkirjat kattava erikoiskirjasto, laskettiin kyläkirjoja julkaistun noin 2 000 kappaletta.¹ Sen jälkeen niitä on julkaistu useita satoja lisää. Myös useat kaupunginosat ovat saaneet oman kaupunginosahistoriansa.

Asunto-osakeyhtiöitä ja kortteleita esitteleviä teoksia on julkaistu selvästi vähemmän, mutta ne muodostavat silti oman tunnistettavan lajityyppinsä. Yhden perheen taloista, joita nykyään kutsutaan omakotitaloiksi, historiateoksia on laadittu yleensä vain erityistapauksissa. Silloin kyse on esimerkiksi kartanoista, kauppahuoneista tai taiteilijakodeista, jolloin rakennuksiin tai ihmisiin liittyy usein julkinen tai puolijulkinen rooli. Sen sijaan sukututkimukselliset julkaisut, joissa tilalla ja talolla on vaihteleva rooli, tehdään hyvinkin runsaasti.

Seuraavissa alaluvuissa käydään läpi erilaisten talokirjojen lajityyppejä ja tyyppi-
piirteitä keskittyen teoksiin, joissa tarkoituksena on muodostaa historiallinen kokonaiskuva. Esimerkiksi rakennetutkimukset ja tekniset selvitykset jäävät siten tarkastelun ulkopuolelle.

Myös inventoinnit ja rakennushistoriaselvitykset (RHS) on rajattu ulkopuolelle. Rakennushistoriaselvityksiä tehdään useimmiten korjaus- ja muutoshankkeen valmistelua ja suunnittelua taikka suojeluprosesseja varten. Niissä lähtökohtana on sen selvittäminen, millainen kohde on, ja miksi. Ne sisältävät yleensä erillisinä osina erottuvat historiaosuuden ja nykytilanteen kartoituksen, mutta historia ja käyttö eivät ole niiden keskiössä.

1 Yle: Kylien paikallishistoria kaikkien saataville 5.6.2012. <https://yle.fi/a/3-6166048>

1.1 Yksittäisten talojen historiat

Yksittäisten talojen historiateokset muodostavat monijakoisen, mutta silti melko selkeän oman lajityyppinsä. Kohteet eivät ole valikoituneet sattumalta, vaan niissä esiintyvät jollakin tavalla erityisen arvokkaiksi tai merkityksellisiksi nähdyt rakennukset. Ylivoimaisesti suurinta osaa kohdetaloista määrittää jonkinasteinen julkisuus: ne hahmotetaan laajemmin kuin vain yksittäisen perheen kontekstissa.

Kirkot ja muut pyhäköt ovat olleet vuosisatojen ajan keskeisiä kohtaamisen ja yhteisöllisten rituaalien paikkoja. Niihin on siten kiteytynyt huomattavan paljon yhteisön kerrostunutta historiaa ja merkityksellistämistä. Esimerkiksi Vehmaan kirkon laaja historia (Tuominen 2016) esittelee kirkon rakentamishistoriaa, sen eri osia ja siellä palvelleita pappeja, kirkkomuusikkoja ja kirkonpalvelijoita.

Monessa tapauksessa kirkon historiateoksen synty liittyy laajempiin korjauksiin, kuten Pyhärannan kirkon satavuotishistoria (Luttinen 2009) tai Kesälahden kello-tapulin historia (Karttunen et al. 2010). Turun synagogan historia (2012) puolestaan on tutkimusartikkeleista koostuva syväasukellus juutalaisten asemaan yhteiskunnassa, synagogan merkitykseen Turun juutalaisille ja synagogan merkityksellistämisestä suojelukohteeksi.

Hengellisten rakennusten lisäksi monet muutkin yhteiskunnan julkiset rakennukset ovat innostaneet tutkimaan ja kirjoittamaan. Lahden kaupungintalon historiaa (Hausen 1988) taustoitetaan paikallisilla julkisten tilojen hankkeilla ja käsittely etenee Eliel Saarisen voittoon suunnittelukilpailussa, rakennusvaiheeseen, tilojen esittelyyn sekä rakennuksen myöhempään käyttöön ja korjauksiin. Pelson vankilan historiassa (Kauhanen 2024) rakennus kiedotaan tyylikkäästi ajallisiin ja paikallisiin vankila- ja vankeuskäsityksiin sekä vankilahistoriaan, jolloin vankila näyttäytyy rakennuksen sijaan enemmän elävänä moniäänisenä, joskin hyvin säänneltyinä yhteisönä. Monien julkisten rakennusten lyhyempiä historioita sisältyy esimerkiksi pitäjän- ja kaupunki- tai kouluhistorioihin.

Kartanohistoriat esittelevät jonkinlaista puolijulkista rakennuskulttuuria. Teokset jaksottuvat usein tilaa hallitsevien sukujen aikaperiodeiksi, joita seuraa usein sitten muuttuminen esimerkiksi museoksi tai oppilaitokseksi tai uuden tiiviimmän asutuksen maapohjaksi. Rakennushistorian lisäksi tarkastelussa on monesti säädynmukainen kartanoelämä.

Häkansbölen kartanon historia (Riksman 2019) kuvaa tutkimuksellisesti muutosta säteriratsutilasta kaupunkilaisten kartanoksi. Halikon Wiurilan kartanon henkilöautonkuljettaja-puusepän poika Veikko Vennonen taas tarkasteli (Vennonen 1990) syntymäkotiaan, sen rakennuksia ja elämää keräämänsä muistitiedon perusteella. Molemmat laajentuvat kartanon omistajia laajemman yhteisön kuvauksiksi.

Rakennusten muuttaminen museokäyttöön on tuonut aiempia yksityisiä rakennuksia julkisiksi ja laajempaa ilmiötä edustaviksi kulttuuriperintökohteiksi, jolloin niihin on kohdistunut laajalti tutkimusmielenkiintoa. Esimerkiksi Hämeenlinnan kaupungin historialliseen museoon kuuluvaa entistä säätyläiskotia Palanderin taloa esitellään historiateoksessa (Laitila 1999) ensin huoneittain ja sitten asukkaiden historiaa seuraten.

Luutsaaren kalapirtin historia (Ranta 2009) toimii tirkistysaukkona sekä kalastuksen että alueen muun kulttuurimaiseman vaiheisiin. Artikkelikokoelma *Miinan mökki Sammatissa* (2013) kääntää kiehtovalla tavalla museokatseen suurmieselämäkerran sijaan Elias Lönnrotin pitkäaikaiseen taloudenhoitajaan ja hänen asuntoonsa. Mielenkiintoinen on historiateos jo 1808 palaneesta ja Senaatintalon tieltä puretusta Helsingin vanhimmasta kivitalosta Burgmanista (2007), johon voidaan päästä enää käsiksi asiakirjallisten, museaalisten ja arkeologisten lähteiden kautta.

Jonkinlaisia puolijulkisia tiloja esittelevät myös monet yrityshistoriat. Esimerkiksi teos suonenjokelaisen Julius Kutvosen huonekalutehtaan vaiheista (Särkkä et al. 2020) esittelee Kutvosta sekä henkilöhistorian että muisteluksien kautta, tehtaan työväkeä ja kalusteita Kirkkolanniemen puunjalostusteollisuuden kontekstissa. Iisalmen kauppahallin historia (Laukkanen 2024) laajenee rakennushistorian rinnalla iisalmelaisen kaupankäynnin kuvaukseksi.

Vastaavankaltaista puolijulkista näkökulmaa edustavat monet taiteilijakotien historiat. Kuvanveistäjä Emil Wikströmin taiteilijakoti Visavuori on saanut korjaus- ja restaurointihankkeen historian (Lehtinen 2004), joka kuitenkin taustoitetaan laajasti Visavuoren rakentamisen, materiaalien ja rakenteiden sekä taiteilijahuviloiden yleisellä historialla.

Täysin yksityisten kotien historiateokset ovat harvinaisia. Villa Hagan tarinakin (Kupila 2017) nousee laajemman ilmiön kuvaajaksi, kun rakennuksen kerrotaan luonneen suuntaa Ruissalon huvila-alueen arkkitehtoniselle tyyliuunnalle ja kun se kontekstualisoidaan koko alueen kehitykseen. Monet sukututkimusjulkaisut kuitenkin huomioivat täysin yksityisen talon tai maatilan vaiheet hyvin tarkastikin, kuten Aspin perheen ja Kukkulan talon laaja historia (Jokinen 2024).

Yksityishenkilöiden asuintaloista on tehty myös Kaustisen Puumalan koulupiirin vanhojen talojen tiedoista koostetun *Tuvat tutuiksi* (1995) kaltaisia kokoomateoksia. Ennen nykyistä tietosuojalainsäädäntöä Oy Botnia-Foto Ab julkaisi lähes sata *Kotiseutumme – Vår hembygd* -teosta (1993–2008), joihin pyrittiin saamaan tiedot kaikista seudun rakennuksista ja niiden nykyisistä omistajista ovelta ovelta -haastatteluiden perusteella.

Yksittäisten talojen historiateoksissa toistuvia teemoja:

- paikan historiaa ennen rakennusta
- rakennustyyppin historia (esim. kirkkorakennukset, paanukatot, vankilat)
- toiminnan historia ennen rakennusta ja uuden rakennuksen tarve (esim. aiemmat kirkot, kunnantalot, kaupat, kartanot, vankilat)
- rakennuksen ja sen eri osien (esim. kirkoissa kuori, alttari, saarnastuoli, asehuone, urut, yksityiskodeissa eri huoneet) muodostuminen, muutos ja käyttötapa eri aikoina
- rakennuksen kunto eri aikoina, remontit, korjausmenetelmät
- taideteokset ja muistomerkit
- ulkorakennukset
- henkilöt ja heidän toimintansa (esim. papit, vangit, asukkaat, vierailijat)
- keskeiset tapahtumat (esim. kirkon vihkiminen, presidentin hautajaiset, omistajanvaihdokset)
- aineettoman kulttuuriperinnön ilmiöt (esim. veisuuperinne, kirkollisten toimitusten perinteet, vankien työt, vankiladiakonia)
- monia teemoja yhdistävät muistelut
- valokuvat, taideteokset ja kuvitus

Kuva 1. Kuva Maarit Mannilan teoksesta Mariankatu 3. Vanhan tulli- ja pakkahuoneen historiaa. Tyylikäs kirja elävöittää arkistotutkimuksiin perustuvaa tietoa suurilla kuvilla.

Vanha tulli- ja pakkahuone Aleksanterinkadulta kuvattuna noin vuonna 1900, jolloin rakennuksessa toimi Helsingin huutokauppakamari.

kamarin toiminta kaupungin maistraatin laitoksena päättyi vuoden 1898 viimeisenä päivänä. Huutokauppakamarin kassanhoitajana vuodesta 1893 lähtien toiminut Pehr Emil Hallblom otti 1.1.1899 lähtien toiminnan hoitaakseen yksityisenä liiketoimenaan ja vuokrasi kaupungilta huutokauppa-

kamarin huoneiston Mariankatu 3:ssa, tosin aluksi vain yhden vuoden ajaksi. Hän jatkoi myös pakkohuutokauppojen toimittamista. Niiden ajalta samoin kuin ulosmitatun tavarain varastoinnista Hallblom ei joutunut maksamaan vuokraa.

Hallblomin työ jatkui aiempaan tapaan, nyt hän vain itse toimi myös kamarin johtajana. Huutokauppojen ilmoittelussa sanomalehdissä ei muutosta oikeastaan huomannut. Nimestä vain jätettiin kaupunki pois ja toiminta jatkui Helsingin Huutokauppakamari -nimellä. Yleisö tuskin huomasi muuta kuin meklarin vaihtumisen. 16 vuoden ajan "huudattajana" ja "myömiemiehenä" toiminut August Åkerberg jäi pois ja siirtyi

itsenäiseksi huutokauppojen "toimitsijaksi". Alan vapauduttua alkoi ilmestyä muitakin yrittäjiä. 1900-luvun ensimmäisellä ja toisella vuosikymmenellä yksityisten konkurssi- ja kuolinpesien tai erilaisten kauppatavaroiden ja irtaimistojen huutokauppoja järjestivät Helsingissä ainakin Cityn Huuto-

Julkisella pakkohuutokaupalla,

joka maanantaina 16 p. ja jos tarpeelliseksi käy, maanantaina kuluv. jouluk. 23 p. klo 5:iltä 1-p. toimitetaan täkäläisessä huutokauppakamarissa, Mariankatu n:o 3, myydään — ellei laillista esteitä ilmaannu — sekalaisia ulosmitattua tavaraa, kuten 4 pianinoa, 13 huonekalustoa, ruokasalin kalusto ja erinäisiä muita huonekaluja, kuten yksityisiä sohvia, pironkoja, kirja-, liina-, vaate-, ruoka-, kassa-, lokero-, asiapaperi- ja näyttelykaappeja, koruhyllyjä, kirja- ja seinäkaappeja, tiskkejä, pulpetteja, pöytiä, joukossa amerikkalaisia ja muita kirjoituspöytiä, erilaisia tuoleja, sänkyjä, pesukaappeja y. m. sekä tauluja, seinäkelloja, lamppuja, kattokruunu, telefontakone, kirjoitus-, lasku- ja ompelukoneita sekä kotonotarvoinin, kultasepäntöitä ja joukko hedelmiä joukossa 14 astiaa omenia, 30 laatikkoa viikunoita, 15 laatikkoa rusinoita ja 10 laatikkoa taateleita.

Samalla huutokaupataan Suomen Valtion laskuun menetetyksi tuomittua tullitavaraa, kuten konjakkia, rommia, viinaa, pirtua, esanssia, sokeroitua hedelmiä, kankaita ja sukkaa ja ilmoitetaan läten, että ulkolaisen paloviinan ja pirtun ostaja asetukse nmukaisesti on velvollinen denaturoitamaan ne sekä maksamaan denaturoimiskustannukset.

Helsingissä, jouluk. 6 p:nä 1912.

Helsingin Huutokauppakamarissa
Pehr Em. Hallblom.

23283.

Helsingin huutokauppakamarin ilmoitus huutokaupasta.
Uusi Suometar 7.12.1912.

Helsingin huutokauppakamari 1884–1921 109

1.2 Taloyhtiöiden historiat

Suomalainen taloyhtiömalli on kansainvälisesti katsottuna poikkeuksellinen. Se syntyi 1800-luvun puolivälin jälkeen osana teollistumis- ja kaupungistumiskehitystä. Teollistuminen vakiinnutti osakeyhtiöiden aseman yritysmuotona ja loi pohjaa niiden käyttöön myös asuntojen rakennuttamisessa. Kasvava työväestö tarvitsi kaupunkeihin runsaasti uusia asuntoja. Ensin syntyi osakeyhtiömuotoisia vuokra-asuntoja ja 1880-luvulta lähtien kerrostaloja, joiden omistajiksi tulivat asukkaat.

Kehitys oli aluksi melko hidasta, ja vielä 1930-luvulla valtaosa kaupunkilaisista asui yhteiskuntaluokasta riippumatta vuokralla. Asunto-osakeyhtiöiden valta-asema vakiintui toisen maailmansodan jälkeen. Ensin keskiluokka ja myöhemmin pienituloisemmatkin siirtyivät nopeassa tahdissa vuokrahuoneistoista osakehuoneistoihin. Tällä hetkellä Suomessa on lähes 90 000 asunto-osakeyhtiötä, joiden 1,5 miljoonassa asunnossa asuu noin 2,6 miljoonaa suomalaista. (Nurmi et al. 2017)

Taloyhtiöiden lukumäärään nähden niiden historiateoksia on julkaistu melko vähän, joskin kiinnostus on selvästi lisääntynyt varsinkin sitä mukaa kun taloyhtiöt ovat täyttäneet vuosia. Kun toisen maailmansodan jälkeen perustetut taloyhtiöt täyttävät 100 vuotta, odotettavissa lienee melkoinen historiateosbuumi.

Helsingin Maunulan 110 asuntoa käsittävien As. Oy Oulunkylän rivitalojen historiikki kiteyttää nimessään paljon taloyhtiöiden historiateoslajeja: *Meidän rivari. Arkkitehti Hilding Ekelundin miljö elää ja voi hyvin* (2012). Kyseessä on useimmiten nimenomaan yhteisöllinen kertomus, jonka taustan luo kaavoitus sekä arkkitehdin ja rakentajien työ, mutta jonka keskiössä on arjen yhteisyys ja jatkuvuuden kokemus. Esimerkillisen selkeästi rakennettu teos käsittelee pääluvuissaan ensin rakentamista ja ensimmäisiä asukkaita, sitten sen lapsia ja aikuisia eri aikoina, talon remontteja ja muutoksia, kolme esimerkkikotia, yhteisiä pihatiloja ja pihaelämää, asukastoimikuntaa, arkkitehti Ekelundia sekä ”Ekelundin ihanteita” nykyajassa.

Helsingin As. Oy Tempelikatu 13:n historiateos (Antti-Poika et al. 2024) jatkaa samalla linjalla. Kysymyksessä on kaupunkisuunnitteluun nojaava rakennushistoria, kerros kerrokselta ja asunto asunnolta läpikäytävä talohistoria sekä ihmisten yhteistoimintaan ja yhteisöllisyyden rakentamiseen perustuva yhteisöhistoria. Ajallisen jatkuvuuden näkökulmaa alleviivaa alaotsikko Ensimmäiset sata vuotta.

Näkökulmansa ulkopuolisuuden vuoksi hyvin poikkeuksellinen on Helsingin Vuosaaren taiteilijatalon tutkimus (Silvanto 2006), joka tarkastelee vuonna 2003 valmistuneen talon syntyä poliittisena ja hallinnollisena prosessina, talon taiteilijayhteisön muodostumista sekä arvioi sitä kaupungin taiteilijapolitiikan, kaupunkikulttuurin kehittämisen ja kaupungin uudistamisen näkökulmista.

Asunto-osakeyhtiöiden lisäksi taloyhtiöiden historiateoslajeja kytkeytyy erilaisia muita monen perheen taloja. Esimerkiksi Varkauden Päiviönsaaren Väinölän historia (Väinölä 2024) kertoo Ahlström-yhtiöiden toimihenkilöiden talon muutosta monen perheen talosta paikallisen kulttuuritoiminnan paikaksi ja taidekeskukseksi. Helsingin kaupunginmuseon Työväenasuntomuseon historiateos *Yhdeksän pientä kotia* (2009) esittelee aiempia kunnallisia työväenasuntoja työväenasuntojen kontekstissa eri aikojen huonetilojen, niiden esineiden ja niihin kytkeytyvän elämäntavan kautta.

Taloyhtiöhistorioiden keskeisiä teemoja:

- seudun rakentuminen, kaavoituksen tausta, tavoitteet ja eteneminen
- talon ja yhtiön rakentuminen, arkkitehti ja arkkitehtuuri
- ensimmäiset asukkaat ja alkuperäinen asu
- remontit, korjaukset ja taloyhtiöiden muuttaminen toisiin käyttötarkoituksiin
- yhteiset tilat (esim. pesuhuoneet, saunat, pihat)
- asukastoiminta esimerkiksi taloyhtiössä ja asukastoimikunnassa
- taloyhtiön yhteisöllinen arki (esim. leikit, pyhäkoulu, erityistapahtumat)
- asukaskertomukset ja -kokemukset (esim. esimerkkikodit, muistelukset, sattumukset)
- valokuvat

1.3 Yhteisöllisten talojen tarinat

Yhteisöllisillä taloilla tarkoitetaan tässä kaikille avoimia, yleishyödyllisiä kokoon-
tumis-, harrastus- ja juhlatiloja. Ne ovat monimuotoinen ryhmä eri aikakausien
arkkitehtuuria edustavia taloja, joita nuoriso- ja raittiusseurat, maamiesseurat,
työväenyhdistykset ja kyläyhdistykset ovat rakentaneet tai hankkineet kokoon-
tumistiloikseen. Vanhimmat säilyneet talot on rakennettu 1880-luvulla. Myös vanhoja
kansakouluja ja muita rakennuksia on muutettu seurantalokäyttöön. Nykyisin talot
toimivat kylien ja kaupunginosien kokoontumis- ja tapahtumatiloina. Yhteisöllisiä
taloja on Suomessa useita tuhansia.

Yhteisöllisten talojen historiateokset eivät muodosta mitään selkeää yhtenäistä lajityyppiä, vaan talon historiaa on lähestytty useista eri näkökulmista. Niitä kuitenkin yhdistää useimmiten, mutta ei aina, kronologinen käsittely aikakausittain, jotka voivat olla temaattisia tai pelkästään vuosikymmeniä. Hyvinkään järjestötalon historia (Hämäläinen 2009) näyttäytyy vuosittaisine tapahtumalistauksineen kronikkana, jota kuvat ja pienet tarinat elävöittävät.

Teoksia, joiden keskiössä olisi nimenomaan yhteisöllinen talo, on melko vähän. Talon eri vaiheita seuraavat esimerkiksi Ikaalisten Oman Tuvan historia (Lammi & Huusari 2004), joka kertoo onnistuneesti talon historiaa sen seitsemän erilaisen ja eri aikakauden omistajan aikana tai *Euran Pirtti 1908–2008* (2008), joka kuvaa talon historiaa teemoittain. Köyliön Lallintalon eli Lalliksen historia *Legendaarinen Lallis* (2023) on erityisesti aktiivisen tanssi- ja viihdetalon lyhyisiin artikkeleihin perustuva muistelmakokoelma.

Näky talohistorioiden vähyydestä on kuitenkin harhaanjohtava, sillä taloon liittyy aina oleellisena osana sitä ylläpitävä yhteisö. Niinpä yhteisöllisten talojen historiat ovatkin yleensä osa yhteisön historiateosta. Tyypillisesti talo-osuus on melko lyhyt. Esimerkiksi urheiluseura Sunilan Sisun 174-sivuisessa historiassa (Kaukonen & Merivirta 2010) ”seuratoiminnan sydäntä” (s. 178) Sunilan Pirttiä käsitellään omassa luvussaan 3 sivun verran ja Turun VPK:n 288-sivuisessa historiassa (Aalto 2013) VPK:n taloa käsitellään 12 sivun alaluvussa.

Yhteisöllisten talojen historiateoksia sivuavat kouluhistoriat. Ne keskittyvät vahvasti koulutuksen sisältöihin ja toimintaan, mutta ne käytännössä poikkeuksetta esittelevät myös koulun rakennusta ja tiloja. Esimerkiksi jo liki satavuotiaassa Vaasan suomalaisen lyseon 50-vuotishistoriassa (1930) tilat eivät saa ollenkaan omaa lukuaan, mutta niitä tarkastellaan osana historiakatsauksen kronologiaa ja ne kuvastuvat taustalle useammassakin muistelussa. Paljon tuoreempi Kuortaneen urheilupuiston historia (Heikkilä 2000) puolestaan suorastaan nojaa jatkuvaan uudisrakentamiseen, joka nousee yhdeksi koko opistoa määritteleväksi kehityskuluksi.

Yrjö Varpio kääntää asetelman taidokkaasti pääläelleen teoksessaan *Talo ja kenttä* (Varpio 2011), kun hän kertoo Suur-Miehikkälän kylän seurantaloon, urheiluharrastuksen ja urheilukentän kautta koko ympäröivän yhteisön tarinaa.

Yhteisöllisistä taloista on tehty myös kokoomateoksia, kuten uusmaalaisia työväentaloja esittelevä *Työn ja aatteen talot* (Hurri & Marttala-Hurri 1997) ja jopa toiseen uudistettuun painokseen yltänyt suomenruotsalaisen Pohjanmaan nuorisoseurantalaja esittelevä *Huset mitt i byn* (Nygård 1982, *Huset mitt i byn* 2010).

Yhteisöllisten talojen historiateosten tyypilliset piirteet voisi tiivistää väljästi seuraavasti:

- kronologinen käsittely
 - historiallinen tausta: yhteiskunnan muutos, aatteet, henkilöt
 - yhteisön perustaminen ja talon rakentaminen
 - temaattinen tai vuosikymmenittäinen tarkastelu
- keskeisiä teemoja
 - toimintaan vaikuttava laajempi alueen, yhteiskunnan ja aatteiden kehitys
 - aatteellinen toiminta, esimerkiksi nuorisoseura-, raittius- tai urheilutoiminta
 - tapahtumat, juhlat; markkinointi
 - jäsenet, toiminnan sukupolvet, osallistuminen, talkoot
 - keskeiset henkilöt: toimielinten toiminta ja palkattu henkilöstö; tunnustukset henkilöille
 - talon laajennukset ja remontoinnit; uuden talon rakentaminen
 - talkootyöt
 - poikkeusajat, esim. sodat ja onnettomuudet; turvallisuus

Kokoomateoksissa esitellään tyypillisesti taloista:

- perustamisaika
- talon rakentaminen tai hankkiminen ja sitä edeltäneet tilat
- talon omistajat eri aikoina
- omistajayhteisön jäsenistön koko
- yhteisön keskeinen toiminta eri aikoina (talolla)
- keskeisiä tapahtumia talolla ja historian mielenkiintoisia yksityiskohtia (kuriosa)
- kunnan kuvailu ja keskeiset korjaukset
- valokuvia

1.4 Kaupunginosa- ja asuinaluehistoriat

Kaupunginosien ja erilaisten muulla tavalla hahmottuvien tiiviimpien asuinalueiden historiateoksia on ilmestynyt melko runsaasti. Ne keskittyvät selvästi suurempiin kaupunkkeihin, joissa kaupunginosat ovat helpommin rakentaneet muista kaupungin alueista erottuvaa identiteettiä ja yhteisöllisyyttä. Pienemmissä kaupungeissa korostuu monesti kaupunginosien sijaan yhteinen kaupunkilaisuus.

Kaupunginosaistorioiden historia on perinteisissä paikallishistorioissa, joita kirjoitettiin kaupunkkeihin liitetyistä entisistä kunnista ja kauppaloista. Varsinaisia kaupunginosa-yhdistysten tekemiä historiikejä alkoi ilmestyä vähitellen 1960–1970-luvuilta lähtien. Vuosisadan lopulla kaupungit alkoivat tehdä kirjallista yhteistyötä yhdistysten kanssa. Esimerkiksi Tampereella syntyi kaupungin ja kaupunginosa-toimijoiden yhteistyöllä peräti 32-osainen kaupunginosa-julkaisusarja (1992–2013).

Teosten sisällöt, käsittelytavat ja rakenteet vaihtelevat huomattavasti. Tampereen Hervannanmaan historia (Pikkupeura 2002) kuvaa alueen kehitystä kronologisesti vuosikymmenittäin, mikä toimii yllättävän hyvin, vaikka alaluvut pirstoutuvatkin pahoin. Saman sarjan Tammelan historia (Wacklin 1997) taas lähtee temaattisesta rakenteesta, mutta pirstoutuu sekin lyhyisiin juttuihin. Moninaisuuden merkittävyys heijastuu myös kuvaustapaan.

Kumpulan ”kaupunkikylän” 100-vuotishistoria *Tervetuloa kylään* (2024) kertoo Gumtäktin kartanon ja sen maiden muuttumisesta Helsingin XXIV kaupunginosaksi. Taustana on vanha kartanohistoria ja kaupunginosa-suunnittelu ja rakentaminen. Artikkelikokoelma kokoontuu onnistuneesti kuuteen temaattiseen näkökulmaan: kadonnut Kumpula, tarinoiden Kumpula, kaupunginosa-kasvaminen ja muuttuminen, arkkitehtuuri ja luonnonympäristö, yhteistoiminta ja tulevaisuusnäky. Niiden kautta heijastuvat moniäänisesti esimerkiksi kaupunginosa-rakennus- ja kaupunkihistoriallinen, poliittinen, arkinen ja tarinallinen menneisyys erilaisine ryhmineen, keskeisine paikkoineen ja yhdistävine toimintoineen ja tapahtumineen.

Lahden Anttilanmäen historiateoksessa (Åkerlind 2017) viitataan nimenomaan tavoitteeseen ”perimätiedon saattamiseen kirjalliseen muotoon”. Helsingin Hermannin historiateos (Varvikko 2017) taas etenee vanhojen purettujen rakennusten mukana tie kerrallaan.

Kaupunginosaistorioiden yhdistävänä tekijänä on ennen muuta muutoksen kuvaaminen. Kuopion Puijonlaaksoa kuvataan historiassa (Mertanen 1989) (tosin ilmeisen perusteettomasti) poikkeukselliseksi lähiöksi, koska sillä on menneisyys

ennen kaupunginosaa. Teos keskittyy vahvasti alueen vanhaan huvila-asutukseen, palstoihin ja ulkoilualueeseen, maanviljelysseuran mallitaloon ja naisten turvakoitiin, jolloin vuonna 1960 alkanut varsinainen kaupunginosan kehitys jää lähinnä hallinnon ja suunnittelun kuvaamiseen. Myös Jyväskylän Palokan historiassa (Könönen 2015) aika ennen kaupungistumista ottaa lähes puolet koko teoksesta. Kaupunginosan juuria haetaan usein esihistoriasta asti. Kyse ei ole siis pelkästä kaupunginosasta, vaan ylipäänsä paikasta ja sen muuttumisesta.

Muutoksen kuvaaminen saa monesti myös selkeitä nostalgian sävyjä. Erilaiset henkilökohtaiset muistelut kuuluvat kaupunginosahistorioihin lähes aina. Korostuneen roolin saavat kirjan tekohetkellä seniori-iässä olevien lapsuus- ja nuorisomuistot. Helsingin Pirkkolan historiaan *Koti Pirkkolassa* (2011) sisältyy myös esimerkiksi yksittäisen asukkaan oman puutarhan(hoidon) historia.

Toisena selkeänä tyyppipiirteenä näkyy yhteistoiminnan kuvaus. Oleellista on rakentaa kuva yhteisöstä ja yhteisöllisyydestä. Helsingin Kulosaaren historiateos *Kulosaari. Koti ja kaupunginosa* (2002) on tutkimuksellinen artikkelikokoelma, joka jakaantuu kuuteen teemaan: muistoihin ja muisteluksiin ennen ja jälkeen kaupunginosaksi tekemisen, kouluihin, seurakuntaan, yhdistyksiin ja koko kaupunginosan kattaviin erityisnäkökulmiin. Helsingin Oulunkylän historiateos *Vireä idylli* (2005) keskittyy erityisesti yksittäisten ihmisten kokemuksiin ja kertomuksiin sekä eri järjestöjen historiikkeihin. Vastaavasti Espoon Leppävaaran historian artikkelikokoelma *Albergasta Leppävaaraan* (2011) korostaa syntyhistorian lisäksi kulttuuria, koulutusta ja järjestötoimintaa.

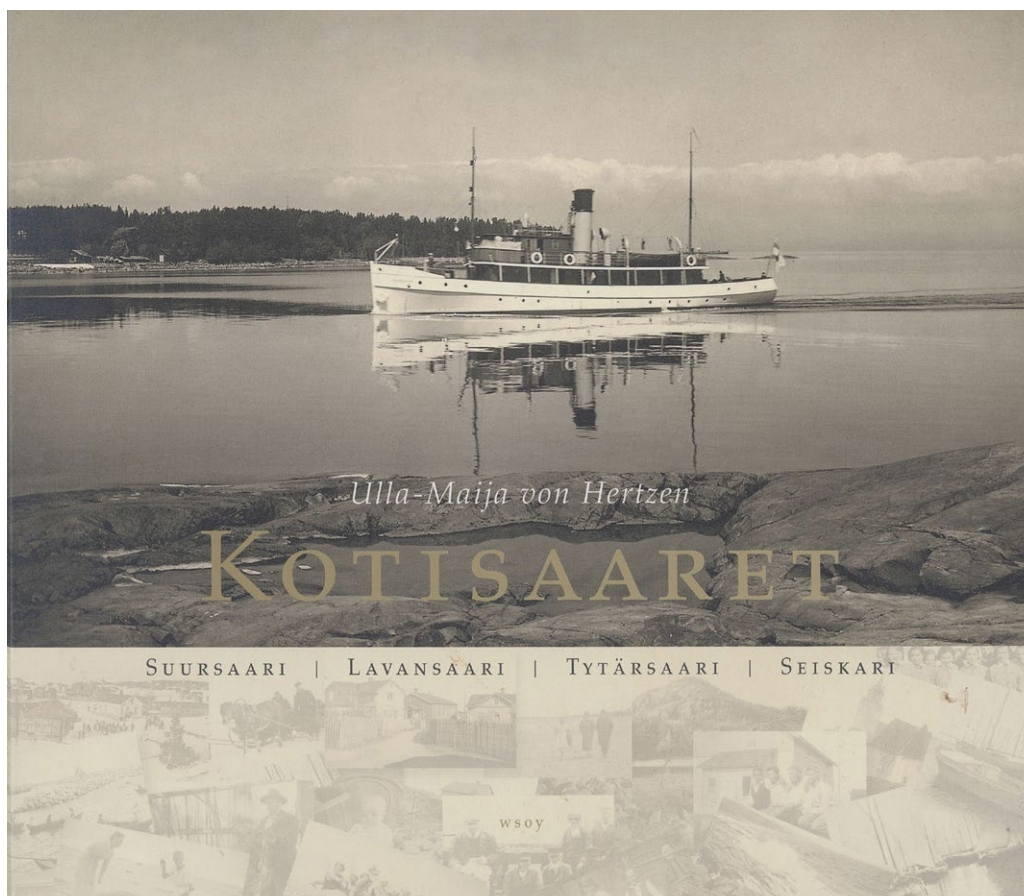
Helsingin Pukinmäen historiateoksen (Rekola & Tuomisto 1995) otsikko tiivistää hyvin koko lajityypin keskeiset piirteet: *Aikoja ja ihmisiä*.

Kokonaisten kaupunginosien rinnalla on tehty vähäisempi määrä pienemmän alueen historiateoksia, jotka myös usein poikkeavat kaupunginosalajityypistä. Esimerkiksi *Rakennettu ranta – Ruotsinsalmesta Kotkan satamaan* (2013) tarkastelee venäläistä linnoitusta ja myöhään perustetun kaupungin kasvavaa satamaa ja sen lähikortteleita. Aivan uudenlaisen näkökulman rakennettuun kaupunkitilaan tuovat tutkimus Aurajoen silloista ja föreistä (Lahtinen & Aalto 2019) tai Lappeenrannan Kaukaan tehtaan kupeessa asuneiden muistelmateos (Kinnunen 2020). *Siilitien tarinat* (2002) puolestaan kokosi kirjoituskilpailulla koottuja Helsingin Siilitien kertomuksia seniorimuistelijoista aina leikkipuiston lapsiin ja runoilijoihin.

Kaupunginosahistorioiden yhteisiä sisältöpiirteitä:

- kaupunginosan alue ja elämä ennen kaupunginosan perustamista
- kaupunginosan synty (esim. junanradan tulo, kaavoitus, kunnallistekniikka)
- keskeiset kaupunginosan ajalliset murroskohdat (esim. tulipalot, sodat, suojelut, vuokratonttien myynti omiksi, ostoskeskuksen rakentaminen)
- kaupunginosan sisällä olevat erillisesti hahmottuvat alueet
- kunnalliset palvelut (esim. koulut, seurakunnat, kirjastot, liikenneväylät)
- näkyvät yritykset (esim. pankit, postit, kaupat, puuseppien kaltainen pienteollisuus)
- yhteistoiminta (esim. yhdistykset, epäviralliset toimintapiirit, vapaan kansalaistoiminnan tilat)
- kaupunginosan tunnuspiirteet (esim. yhteiskunnallinen ja poliittinen rakenne, arkkitehtoniset kokonaisuudet ja tyyppiesimerkkirakennukset, tyypilliset ammatit, suhde kaupunkikeskukseen, siirtoväki, asukasluvun kehittymisen keskeiset syyt)
- kaupunginosan identiteetin rakentuminen ja rakentajat (esim. kaupunginosayhdistys, lehti, urheiluseura)
- yksittäisten rakennusten ja perheiden vaiheet (usein esimerkinomaisesti)
- näkyvät henkilöahmot (esim. yrittäjät, opettajat, urheilijat, taiteilijat, rakentajat, vähempiosaiset)
- muistelut ja tarinat, erityisesti lasten leikit ja historiallinen arki, yksittäiset henkilöt ja kohtalot

Kuva 2. Suomalaisten asuinalueet ovat nykyään pääasiassa kaupunginosia tai kyliä, mutta monille kotiseutuna on saari. Ulla-Maija von Hertzen on koonnut teokseensa Suomenlahden ulkosaarissa asuneiden muistoja ja tarinoita.

1.5 Kylähistoriat

Kylähistoriat ovat ehkä laajin paikallishistoriallisen kirjallisuuden lajityyppi. Niiden esikuvana ovat perinteiset pitäjän- ja kaupunkihistoriat, joiden käsittelytapa ja rakenne olivat hyvin vakiintuneita ja joita myös aktiivisesti ohjeistettiin tiettyyn muottiin. Tämä traditio näkyy monissa kyläkirjoissa edelleen vahvana. Kylähistorioista puuttuu tietenkin kunnan toiminnan yleiskuvaus, mutta sen korvaavat kunnan eri toiminnot kylällä, esimerkiksi tienhoito, sähköistäminen, koulut sekä kättilöiden ja sosiaalivastusten kaltaiset alueelliset sosiaali- ja terveyspalvelut.

Pitäjänhistoriaperinne näkyy vahvana esimerkiksi Vuoden kotiseututeokseksi 2015 valitussa Haukiputaan Kellon kylähistoriassa *Kello merelle soi* (2014). Sen pääluvut käsittelevät esihistoriaa, asutuksen laajenemista sotien ja nälän koettelemuksissa, elinkeinoja ja sivistyselämää. Tarkoituksena on luoda tutkimuksellinen kokonaiskuva kylästä ja sen kehityksestä. Tarinat ja henkilökuvat on sijoitettu laatikoihin, ikään kuin täydentämään tai elävöittämään varsinaista tekstiä.

Selvästi yhteisöllisemmän värityksen rakentaa Vuoden kotiseututeokseksi 2012 valittu vantaalais kylän *Vårt Sottungsby. Sotunkimme* (Koivisto 2011), jonka nimi kuvaa hyvin valittua näkökulmaa. Teos alkaa luonnonolojen kuvauksella, tilojen muodostumisella sekä torppien ja suurperheiden muodostumisella, jatkaa sota-aikojen haasteilla, elinkeinoilla, niputtaa koulut ja kaupat kokoontumispaikkojen kanssa sekä jollain tavalla huipentuu yhdistystoiminnan yhteenkuuluvuuteen, kylän uudenaikaistumiseen ja sen suhteisiin ulospäin. Tavoite on kuitenkin tässäkin teoksessa pitäjänhistoriamainen kokonaiskuva.

Näkökulman laajentumista edelleen kuvaa hyvin Vuoden 2024 kotiseututeos Mustasaaren Koskön kylästä: *Koskö. Vår stenrika by* (2022). Pitäjänhistorioiden teemoja on lisätty erityisesti arkielämän, yksittäisten rakennusten ja esineiden sekä henkilöiden ja muistelusten osalta. Näkökulma on tutkimuksellisen sijaan kokemuksellisen kuvaileva. Alle 300 asukkaan kylästä rakennetaan hyvin yksityiskohtainen kertomus, jonka laajuus on yli 600 sivua. Kuvaavaa on, että teoksessa käydään läpi kaikki kylän yli 200 rakennusta ja niiden asukkaat.

Muissakin kyläkirjoissa näkyy selkeästi tavoite taustoittaa nykyhetkeä ja rakentaa kyläyhteisön yhteistä tarinaa ja sen muista poikkeavaa identiteettiä. Ilomantsin Koitereen järven rantakylän historiassa *Koitere ja kylät* (2020) muistuteltiin, kuinka historiaprojektia motivoitiin vuonna 1997 muun muassa kysymällä, olivatko Lutin Tasavalta tai Köpön Keisari tuttuja tai tiesivätkö kyläläiset mitä olivat Koitereen venepakolaiset. Orisuo, jonka Wikipedia määrittelee kulmakunnaksi Loimaan ja Alastaron välillä, brändättiin kylähistoriassa *Orisuo* (2023) Suomen Ameriikaksi, joka on noussut korpisoiden keskeltä kulttuurikyläksi.

Hankasalmen Hankamäen kyläteos (Ikonen 2019) ei enää edes kutsu itseään historiaksi, vaan kertomukseksi, joka sisältää ”kaikuja ja heijastuksia”. Se jakaantuu rakenteellisesti mielenkiintoisesti ”ylimuistoiseen aikaan” ja aikaan ”muistoista tähän päivään”.

Tarkastelun kohteena oleva kylä saattaa olla hyvinkin hajanainen ja vähäväkinen. Esimerkiksi Kuusankosken *Niskalan – Ruotsulan kyläkirjassa* (2016) käsitellään yksityiskohtaisesti seitsemän eri paikan historiaa, joista osa oli tekoaikana jo täysin tyhjä asukkaista.

Omanlaisensa yhteisöt muodostuivat saarille. Luumäen Huuhtsalon kylähistoria (Nenonen 2021) korostaa nimenomaan saaren eristäviä olosuhteita ja niiden määrittämiä elinolosuhteita. Samoin Haminan Kuorsalon teoksessa (Silenti 2016) saaristolaiselämä on keskeinen identiteettitekijä. Juha Laaksosen ulkopuolinen katse Utön saareen (Laaksonen 2011) ei enää havainnoi ihmisiä juuri ollenkaan: päiväkirjamerkintöinä etenevässä kertomuksessa saari ei ole hänelle kotiseutu, vaan jotain sen vastakohtaista, osa luontoa rakennetun kulttuuriympäristön vastapainona. Suhde saaristolaisiin jää etäiseksi, vaikka hän toukokuussa kysyykin, kuka on aito saarelainen.

Oleelliseksi on muodostunut määrittää kylän suhdetta ympäröivään maailmaan. Esimerkiksi Sastamalan Kutalan kylää tarkastellaan kylähistoriassa *Kutala – kylä vuolteiden varrella* (2016) nimenomaan yhteiskunnallisesta kontekstista käsin. Esimerkiksi sisällissota ja torppien vapautus luovat kylään uudet olosuhteet, sodan jälkeistä aikaa määrittää toinen tasavalta ja 1960-luvulta lähtien eletään kaiken aikaa muuttuvassa maailmassa. Suomussalmen Näljängän kylähistoriassa *Kylä vedenjakajalla* (2006) taas korostetaan kylän omaa yhteisöä ja muun maailman ulkopuolisuutta, kun pääotsikoissa nostetaan esiin ”yhteydet muuhun maailmaan” ja ”näljänkäläiset ja julkinen valta”.

Kylä määrittäyty historiateoksissa paitsi yhteisen tekemisen, myös siihen kuuluvien ihmisten kautta. *Säräisniemi – kirkon kylä* (2006) ja Kuusankosken *Pilkanmaan kyläkirja* (2015) käyvät läpi kaikki seudun talot ja asukkaat tavalla, joka muistuttaa sukumatrikkeliä. Jyväskylän Leppälahden historiassa (Katajisto & Kolu 2023) kurkistetaan myös kesämökkiläisten tarinoihin – myös heistä on tullut osa kylän historiaa. Kälviän Nissin ja Lassilan kyläkirja *Tupia ja tarinoita jokivarresta* (2024) irtoaa jo melkein kokonaan paikallishistoriaperinteestä ja esittelee yksittäisten talojen historian, henkilökuvien ja lapsuusmuistojen lisäksi vain kursorisesti kylän yhteistoimintaa ja instituutioita. Kyläkirjoissa saattaa olla myös yksittäisten henkilöiden haastatteluja ja elämäntarinoita hyvinkin laajoina kokonaisuuksina.

Koska monissa uudemmissa kyläkirjoissa arkistotutkimuksen sijaan on keskitytty haastatteluihin ja muistitietoon, niiden aikajänne keskittyy vahvasti 1900-luvulle. Perinteisemmissä, kuten Auttoisten historiassa (Vuorinen et al. 1987) voitiin vielä käyttää periodijakoa Ruotsin vallan, autonomian ja itsenäisyyden aikaan.

Kylähistorioiden vakiintuneita teemoja:

- kylän muodostuminen
- nimi, nimistö ja murre
- asutus ja asukkaat
- muuttoliike; siirtolaisuus Amerikkaan, Karjala evakoiden asuttaminen
- elinkeinot (erityisesti maanviljelys, kotiteollisuus, tehtaat)
- tiet ja tietoliikenne
- kunnalliset palvelut: koulut,
- seurakunnallinen ja hengellinen toiminta
- yhdistykset ja järjestöt
- taiteilijat, kulttuurivaikuttajat, kulttuuriryhmät
- poikkeusajat (esim. sota)
- yksittäisten henkilöiden tai perheiden tarinat
- muisteluksia ja sattumuksia

2 Talotarinoiden hyvät käytännöt

Tässä luvussa tarkastellaan, millaisia ovat yksittäisiä taloja, taloyhtiöitä, yhteisöllisiä taloja, kaupunginosia tai kyliä käsittelevien talotarinoiden hyvät käytännöt.

Kysymys hyvistä käytännöistä on vaikeampi kuin ensi alkuun vaikuttaa. Ensinnäkin on syytä todeta, että mitään yleisesti hyväksyttyä käsitystä, millainen olisi hyvä taloa tai asuinalueita käsittelevä teos, ei ole olemassa. Vaikka aiemmin pitäjän- ja kaupunginosahistorioiden sisältöä pyrittiin vahvasti ohjaamaan sisältöä ja lähdemateriaalia määrittävillä ohjeistuksilla, tällaista pyrkimystä ei nykyään ole. Toisaalta mitenkään täysin vapaastikaan teokset eivät muotoudu, sillä niitä määrittävät lajityyppien perinteet, joita toistetaan ja osin uusinnetaan jatkuvasti.

Jokainen teos on toisaalta itsenäinen, mutta toisaalta se on aina peilaus lajityypin perinteisiin. Tai ehkä oikeammin se joutuu väistämättä ottamaan kantaa niihin traditioihin, joita aiemmat teokset kantavat, joko ottamalla niistä mallia, muokkaamalla niitä tai – harvoin – kiistämällä ne. Siksi talojen ja alueiden historiateokset muistuttavat usein toisiaan ja uudistuvat lajityyppinä melko hitaasti.

Siltikin on tarpeen alleviivata, että taloja ja paikallisia asuinyhteisöjä käsittelevät teokset eivät synny tarpeesta jatkaa kirjallista perinnettä, vaan vastata nimenomaan paikallisiin tarpeisiin ja kysymyksiin. Ne suunnataan ensi sijassa paikalliselle väestölle. Ne ovat ”meidän” tarinoitamme, joissa omaa yhteisöä tarkastellaan, rakennetaan ja muokataan. Kuvaavaa on, että hyvin useista kylähistorioistakin puuttuu kunnan nimi, koska se on pääasialliselle lukijakunnalle itsestään selvä.

Talotarinoiden hyvät käytännöt ovat elimellisesti sidottuja paikallisiin olosuhteisiin ja tavoitteisiin. Historiateos ei ole koskaan pelkästään menneen objektiivista kuvausta, vaan myös aktiivista subjektiivista teemojen, näkökulmien ja ääneen pääsevien valintaa, joka tehdään tiettyjä tarkoituksia varten. Siksi se, mikä on hyvä tapa yhdelle kirjalle, ei automaattisesti ole hyvä toiselle. Hyvät käytännöt ovat aina alisteisia sille, mitä tavoitellaan, olivat tavoitteet sitten enemmän tai vähemmän tiedostettuja.

Tämä kaikki ei poista kuitenkaan sitä, että on mahdollista ja perusteltua pyrkiä rakentamaan tulevia teoksia ohjaavia parhaita käytäntöjä. Se vaatii kuitenkin, että niiden taustalla olevat tavoitteet pyritään avaamaan ja että ne ovat tarpeeksi väljiä soveltuakseen yksittäisen teoksen rakentamisen tueksi. On myös lakiin perustuvia ja eettisiä seikkoja, joita ei voi ohittaa.

2.1 Mikä tekee talotarinasta hyvän?

Erialaisten talojen ja paikallisten asuinyhteisöjen historiateoslajeityyppien uusimman kehityksen valossa talotarinoiden hyviä käytäntöjä voidaan hahmottaa useista eri näkökulmista. Tässä keskitytään sisällöllisiin asioihin, jättäen vähemmälle itse kirja-projektiin, julkaisemiseen, markkinointiin ja saavutettavuuteen liittyvät tarkemmat menettelyt.

1. Tiedolliset käytännöt
 - a. uuden tiedon ja uusien näkökulmien tuominen
 - b. tarpeeksi kattava ja edustava kokonaiskuva
2. Tutkimukselliset käytännöt
 - a. tarpeeksi edustava ja kattava lähdeaineisto
 - b. aineiston käsittelyn laadukkuus; lähteiden käyttö ja jäljitettävyyys
 - c. tekijöiden omien valintojen ja tavoitteiden avaaminen
3. Rakenteelliset käytännöt
 - a. temaattisesti ja laajuuden osalta onnistunut rajaaminen (edustavuus, kattavuus, selkeys)
 - b. looginen ja helppolukuinen jäsentely
4. Kertomukselliset käytännöt
 - a. helposti luettava, sekä tietoa jakava että viihdyttävä
 - b. tekstiä tukeva ja täydentävä kuvitus kuvateksteineen
 - c. selkeyttävä ja oivalluksia tuottava havainnollistaminen
 - d. tarinoiden hyödyntäminen ja tarinallistaminen
 - e. luovuus
 - f. moniäänisyys
5. Visuaaliset käytännöt
 - a. ulkoasun kiinnostavuus ja selkeys
 - b. lisäarvoa tuova, raikas ja teknisesti laadukas kuvitus

6. Kontekstoivat käytännöt
 - a. tarkastelukohteen asettaminen laajempiin yhteyksiinsä ja yleisempään kehitykseen
 - b. tarkastelukohteen suhteen avaaminen ympäröiviin yhteisöihin ja luonnonympäristöihin
 - c. muutosten kuvaaminen ja selittäminen
 - d. ymmärryksen lisääminen, miksi on tapahtunut niin kuin on tapahtunut

7. Yhteisölliset käytännöt
 - a. asukkaita yhdistävien piirteiden ja yhteisöllisyyttä rakentavien seikkojen esiin nostaminen
 - b. julkaisun löydettävyys ja luettavuus
 - c. yhteisön jäsenten mahdollisuus osallistua ja oikeus määrittää yhteistä kertomusta
 - d. mahdollisuus omien kokemusten, muistojen ja tarinoiden esiinnostamiselle ja niiden liittämiseksi osaksi yhteisiä kertomuksia (kehyskertomuksia)
 - e. tulevaisuususkon ja kulttuurisen elinvoimaisuuden rakentaminen

8. Eettiset käytännöt
 - a. tekijänoikeuksien kunnioittaminen
 - b. tietosuojasäännösten noudattaminen
 - c. hienotunteisuus ja rakentavat käytännöt muissakin kuin säädöksiin säännellyissä seikoissa

Loppujen lopuksi hyvän historiateoksen resepti voidaan tiivistää yhteen ainoaan näkökulmaan. Se on hyvä silloin, kun se täyttää tehtävänsä. Kaikkien teosten ei tarvitse olla vuosikausien raatamisen ja viimeiseen asti hiomisen tuloksena syntyneitä timantteja, vaan hyvinkin vaatimaton tuotos voi olla riittävä. Se, onko teos hyvä, ratkaisevat viime kädessä tekijät ja lukijat. Ja siksi tärkeintä on, että tiedot ja muistot kirjataan ylös, saadaan säilymään ja saavutettaviksi.

Kuva 3. Vantaan Kaivokselaan 1965. Oman talon ja asuinseudun tarinan kirjoittaminen on samalla oman identiteetin rakentamista ja oman paikan hahmottamista sukupolvien ketjussa ja osana asuinympäristön kehitystä. Siksi talon tarina ei ole vain rakennuksen, vaan myös sen kirjoittajan tarina. Kuva: Lauri Leppänen. Vantaan kaupunginmuseo.

2.2 Miten päästä alkuun?

Kuka voi kirjoittaa talosta tai paikallisyhteisöstä? Ihan kuka vain. Sinun ei tarvitse olla rakennusalan ammattilainen tai historiantutkija, innostus ja mielenkiinto aihetta kohtaan riittävät.

Mutta miten päästä alkuun? Pohdi, mitä haluat tutkia ja mitä haluat kertoa. Mieti kenelle kirjoitat – itsellesi, perheellesi vai laajemmalle yleisölle. Nämä määrittävät sitä, mitä ja miten kannattaa kirjoittaa.

Lue ja selaile aiempia talo-, kaupunginosa- tai kyläkirjoja ja tarkastele, mikä niissä on mielestäsi hyvää ja huonoa. Ota oppia ja mallia. Etsi esimerkkejä, joita voit itse hyödyntää. Huomioi myös se, mitä et halua teokseltasi.

Tutustu oppaisiin. Keskeisiä oppaita on listattu tämän käsikirjan luvussa 2.5.

Ole halutessasi ja mahdollisuuksien mukaan yhteydessä muihin, joita asia voisi kiinnostaa.

Rajaa tavoitettasi realistiseksi ajan ja voimavarojen mukaan. Suunnittele, miten työtä voisi vaiheistaa. Hyödynnä työryhmän tai verkoston apua.

Hae jo tutkittua tietoa. Millaisia kirjoja tai verkkoaineistoja talosta ja alueesta on jo kirjoitettu? Missä muista aiheista tehdyissä kirjoissa tai verkkoaineistoissa voisi olla valmista tietoa?

Etsi arkistoaineistoa. Minkälaisia aineistoja talossa tai yhteisön omissa arkistoissa on säilynyt? Hyödynnä arkistoja, kirjastojen kotiseutukokoelmia ja verkkoaineistoja.

Kirjoita ylös tai hanki muistitietoa. Pohdi, ketkä parhaiten muistaisivat ja osaisivat kertoa asiasta. Haastattele heitä tai pyydä heitä kirjoittamaan.

Etene vähän kerrallaan. Älä ota liian isoa urakkaa. Muista, että voit ensin tehdä pienemmän kokonaisuuden, ja vaikka täydentää sitä myöhemmin niin monta kertaa kuin haluat.

Muista alusta saakka merkitä ylös, mistä mikäkin tieto on peräisin. Merkitse selkeästi omaan tekstiisi, kun käytät lainauksia. Älä ota kaikkea muistettua, sanottua tai asiakirjoihin painettua automaattisesti totena – pohdi, miksi asiat on muistettu, sanottu tai kirjattu juuri niin ja onko niillä haluttu vaikuttaa johonkin?

Elävöitä tekstiä valokuvilla, äänitteillä ja/tai videoilla.

Kunnioita tekijänoikeuksia ja tietosuojaa. Perustietoa ja linkkejä lisätietoihin löydät tämän käsikirjan luvusta 3.3.

Säilytä sinulle kertynyt alkuperäinen aineisto (esim. uudet haastattelut tai muistellut) tai tarjoa niitä paikalliseen arkistoon. Taltioi oma teoksesi useampaan paikkaan.

Ja tärkeimpänä: nauti tutkimusmatkasta ja kirjoitusseikkailusta!

2.3 Oman näköinen – yhdessä tehty

Tavoitteena on itsesi näköinen kokonaisuus. Saat tehdä rohkeasti valintoja, mistä kirjoitat ja mistä et. Saat olla luova ja tehdä sellaisella tavalla, joka sinusta tuntuu hyvältä.

Mikäli haluat, voit olla yhteydessä myös muihin henkilöihin, jotka voisivat olla kiinnostuneet kirjoittamaan tarinaa yhdessä. Voit hyvin tutkia ja kirjoittaa yksin, mutta monesti antoisampaa sekä prosessin että lopputuloksen kannalta on se, että mukana on useita henkilöitä. Näin saadaan tasattua työmäärää, hankittua enemmän tietoa ja laajennettua näkökulmia.

Moniäänisyys on rikkautta. Jokainen ihminen tarkastelee aina asioita omasta näkökulmastaan ja muistaa asioita omalta kannaltaan. Siksi on kokonaisuutta rikkauttavaa, jos lopputuloksessa kuuluu monen ihmisen ääni, joko kirjoittajana, haastateltuna, kerrottuna tai osana yhteisöä. Lähtökohtaisesti jokaisella ihmisellä on oikeus kuulua historiaan.

Aina näkemykset menneestä eivät ole ristiriidattomia, eikä niiden tarvitsekaan olla. Tällaisissa tapauksessa kannattaa nostaa erilaiset näkökulmat esiin ja pohtia, millä perusteilla asioista ollaan eri mieltä ja miksi. Läheskään aina ei ole tarpeellista toimia tuomarina ja valita ”totuutta”, vaan parempi on tuoda esiin asian monitulkintaisuus tai ristiriitaisuus.

Oli tekijöitä sitten yksi tai useampia, kannattaa jakaa välituotoksia ja pyytää niistä kommentteja useammilta ihmisiltä.

Mikäli mahdollista, anna valmis kokonaisuus julkiseen jakoon. Teoksesi ansaitsee tulla julki. Muut tutustuvat siihen varmasti suurella mielenkiinnolla. Lisää julkaisuun jonkinlainen yhteystietosi, että halukkaat voivat toimittaa sinulle palautetta tai lisätietoja.

2.4 Hyvän lopputuloksen reseptit

Parhaan lopputuloksen saat, kun kiinnität huomioita ainakin seuraaviin seikkoihin:

Aineiston kattavuus ja edustavuus

- Kaikkea mahdollista arkistoaineistoa tai kirjallisuutta ei koskaan ole mahdollista koota. Kannattaa kuitenkin pyrkiä siihen, että keskeisin tieto saadaan käyttöön, eikä kuva jää vajavaiseksi.
- Aineiston tulisi kertoa kohteesta mahdollisimman kattavasti ja edustavasti. Voit hyvin tehdä erilaisia painotuksia, mutta esimerkiksi sadan vuoden talohistoria, josta yhden henkilön henkilöhistoria vie 2/3, ei ole oikeastaan talohistoria.
- On hienoa, jos voit tuoda esiin myös uutta tietoa tai uusia näkökulmia, joita ei ole aiemmin julkaistu. Toisaalta myös pelkällä aiemmin julkaistun tiedon kokoamisella yhteen on ilman muuta oma arvonsa.

Tutkimukselliset käytännöt

- Käytä lähdeviitteitä. Lähdeviitteet kertovat, mistä kerrottu tieto on peräisin, oli se sitten arkistossa oleva asiakirja, vanha käsikirjoitettu muistelus tai haastattelu. On tärkeää, että sekä tekijä että lukija voi heti nähdä, mistä tieto on peräisin ja mistä hän sen löytää.
- Erotta toisistaan lähteestä poimimasi tieto ja oma mielipiteesi asiasta.
- Rajaa aihetta rohkeasti. Kaikesta ei ole mahdollista kertoa kaikkea. Keskity olennaiseen ja uuteen.
- Kerro omista valinnoistasi ja tavoitteistasi, miksi olet tehnyt niin kuin olet.

Selkeä rakenne

- Käsittele asioita loogisesti. Etene vanhemmasta kohti uudempaa ja pohdi, mitkä asiat johtivat seuraavaan ja miksi.
- Muokkaa tässä käsikirjassa esiteltyä sisältörunkoa itsellesi sopivaksi.

Helppolukuisuus ja tarinallisuus

- Kirjoita tekstiä, jota on helppo lukea. Vältä vaikeita sivistyssanoja ja pitkiä virkkeitä. Kiinnitä huomiota oikeinkirjoitukseen. Rytmitä tekstiä väliotsikoilla. Suosi lyhyitä kappaleita, erityisesti verkkojulkaisuissa.
- Jaa tietoa ja viihdytä. Kerro tosiasioiden perusteella, mutta elävästi.
- Hyödynnä tarinoita ja kertomuksia. Rakenna tekstiä niin, että ulkopuolinenkin lukija pääsee sisälle tunnelmaan. Käytä luovuutta.
- Havainnollista runsaalla kuvituksella ja kerro kuvateksteissä, mitä kuvissa tapahtuu. Konkretisoi historiaa esimerkiksi kuvaamalla, mitä kyseisellä paikalla nykyään on.

Pyri moniäänisyyteen

- Älä tyydy yhteen näkökulmaan. Päästä ääneen useita ihmisiä ja ristivalota menneisyyttä erilaisten ihmisten näkemyksillä ja erilaisilla näkökohdilla.
- Erotta erilaiset kertojat ja näkökulmat toisistaan, älä sekoita niitä keskenään yhdistelemällä pieniä palasia.

Tee konteksti ja asiayhteydet näkyviksi

- Asiat tapahtuvat aina jossakin suuremmissa kokonaisuudessa, esimerkiksi tietyssä ajassa ja tiettyjen aatteiden vaikutuksen alaisena. Tee tämä suurempi kokonaisuus näkyväksi.
- Aseta tarkastelukohde laajempiin yhteyksiinsä ja yleisempään kehitykseen. Huomioi myös ympäröivät yhteisöt (talot, kylät, kaupunginosat, luontokohteet jne.)
- Vertaile yleisempää kehitystä ja tarkastelukohdetta toisiinsa. Mitkä asiat johtuivat yleisestä kehityksestä? Missä kohtaa tarkastelukohde erottautui siitä ja miksi niin?

Kysy ja ihmettele

- Kysy tutkiessasi miksi-kysymyksiä. Miksi tapahtui niin kuin tapahtui? Kuka halusi niin tapahtuvan ja kuka ei?
- Selitä tapahtunutta. Etsi syitä ja seurauksia.

Etsi ja rakenna yhteisöä

- Nosta esiin asukkaita yhdistäviä piirteitä ja yhteisöllisyyttä. Millainen on asukkaiden yhteinen kertomus?
- Anna asukkaille ja yhteisön jäsenille mahdollisuuksia osallistua projektiin ja mahdollisuus kertoa omia muistojaan ja tarinoitaan.
- Rakenna tulevaisuususkkoa ja paikallisyhteisöä.

Elävöitä valokuvilla, äänitteillä ja videoilla

- Valokuvat elävöittävät ja tunnelmallistavat tekstiä. Jos kuvia on paljon, voit lisätä niitä liitteiksi.
- Ääni- ja videotiedostoja voit liittää mukaan tekstiin verkkolinkkeinä.
- Kiinnitä huomiota valokuvien, äänitteiden ja videoiden riittävään tarkkuuteen.
- Voit myös itse valokuvata tai videoida kohdetta tai tehdä haastatteluja. Nykydokumentointi on arvokas lisä kokonaisuuteen ja merkittävä tietolähde ja havainnollistaja tulevaisuudessa.

Muista eettinen toimintatapa

- Kunnioita tekijänoikeuksia ja käytä vain aineistoa, johon sinulla on oikeus.
- Huomioi henkilöiden tietosuojat.
- Ole hienotunteinen ja rakentava silloinkin, kun säädökset eivät siihen velvoita.

Loppujen lopuksi hyvän lopputuloksen resepti voidaan tiivistää yhteen ainoaan näkökulmaan. Se on hyvä silloin, kun se täyttää tehtävänsä. Lyhytkin talon tarina on arvokas. Se voi tarjota kiinnostavaa tietoa nykyisille ja tuleville asukkaille sekä inspiroida täydentämään tarinaa tai kirjoittamaan heidän omia tarinoitaan.

Kuva 4. Koti on yksityinen paikka, josta kirjoitettaessa on muistettava eettinen toimintatapa. Elävien henkilöiden yksityisyyttä ja tietosuoja on tuleva kunnioittaa. Epäselvissä tilanteissa on hyvä kysyä henkilöiltä itseltään ja ellei se ole mahdollista, miettiä miten haluaisi itse vastaavassa tilanteessa toimittavan. Kuva: Jorma Poutanen. Museovirasto, historian kuvakokoelma, Jorma Poutasen kuvakokoelma.

2.5 Lisäapua oppaista

Erilaiset oppaat tarjoavat monenlaista lisätietoa ja apua tutkimiseen ja kirjoittamiseen. Niitä kannattaa lukea, sillä niiden nimenomaisena tarkoituksena on hyvien käytäntöjen rakentaminen ja levittäminen.

Opaskirjat valottavat rakennuksia ja asumisyhteisöjä monista eri näkökulmasta. Hyödyllisiä ovat esimerkiksi (uusimmasta vanhimpaan):

- Suutari, Timo & Mäntylä, Jaakko & Mäkelä, Matti & Riukulehto, Sulevi. **Kotiseutu kestäväksi. Kotiseudun kehittämisen opas.** Helsingin yliopiston Ruralia-Instituutin raportteja 230. 2023.
- **Kylän historia eläväksi.** Varsinais-Suomen kylät 2021.
- **Kotiseutututkimuksen abc.** Suomen Kotiseutuliitto 2013–2020.
- **Talon tarinat. Rakennushistorian selvitysopas.** Toim. Marja Sahlberg. Museovirasto, rakennushistorian osasto 2010.
- Kankaanpää, Matti J. **Talon kertomaa. Opas talojen historian tutkijalle.** BTJ Kirjastopalvelut Oy 2004.
- **Mistä tietoa rakennusten historiasta? Lähdeopas ammattilaisille ja asianharrastajille.** Toim. Juhana Lahti et al. Suomen Rakennustaiteen museo 2003.
- Makkonen, Elina & Pekkinen, Sanna & Raninen-Siiskonen, Tarja. **Kyläkirjaopas.** Suomen kansantietouden tutkijain seura, Kontiolahden kylien kehittämiskeskus osuuskunta 1999.
- **Suomen historian asiakirjalähteet.** Toim. Eljas Orrman ja Elisa Pispala. Kansallisarkisto ja WSOY 1994.
- Katajala, Kimmo. **Historiikin kirjoittajan opas.** SKS 1990.

3 Näin kokoat oman tarinasi

**Tähän lukuun on koottu konkreettisia ohjeita erilaisten talo- ja asuin-
aluetarinoiden etsimiseen ja rakentamiseen.**

Yhtenäisen rakenteen luominen tarinalle ei ole aivan yksinkertaista. Talo- ja asuin-
aluehistorioiden rakenteet vaihtelevat huomattavasti ja niitä määrittävät vahvasti
paikalliset olosuhteet. Yleisellä tasolla aihetta on käytännössä välttämätöntä lähes-
tyä temaattisesti, sillä kronologinen rakenne johtaisi niin pitkiin ajanjaksoihin, että
alaluvuissa täytyisi silti turvautua temaattiseen tarkasteluun.

Ensimmäisessä alaluvussa esitellään yleinen sisältörakenne talo- ja asuinalue-
tarinoille. Huomaa, että käsikirjan liitteenä ovat mallirungot, jotka on räätälöity
pohjaksi omakotitalon, taloyhtiön, yhteisöllisen talon, kaupunginosan ja kylän his-
torialle. Voit hyödyntää näitä pohjia suoraan kirjoitustyössäsi.

Kaikki mallirungot hyödyntävät samaa temaattista jakoa:

- Aiempi historia
- Rakentaminen
- Muutokset
- Nykytila
- Ihmiset
- Yhteisöllisyys
- Yhteydet
- Muistot
- Tulevaisuus
- Valokuvat, kartat, äänitteet ja videot
- Lähdeluettelo

On selvää, etteivät tarinarungon teemat apukysymyksineen ole kattavia. Ne tuo-
vat kuitenkin esiin keskeisimpiä näkökulmia. Oleellista on tehdä valintoja – ja poh-
tia, millä perusteella haluat valita siten kuin haluat. Ota siis mukaan ne näkökulmat,
joita pidät oman talotarinasasi osalta hyvinä ja jätä loput pois. Lisää omia teemojasi,
muuta otsikoita ja tee kokonaisuudesta oman näköisesi.

Toiseen alalukuun on koottu luettelo keskeisistä lähteistä. Sekään ei ole kattava, pikemminkin yleisimpien ja edustavimpien esimerkkien kokoelma. Lähdeviitteet ovat oleellisen tärkeitä, sillä niiden kautta lukijoillakin on mahdollisuus päästä käsiksi alkuperäiseen tietoon.

Kolmannessa alaluvussa esitellään pintapuolisesti kirjoittajan ja julkaisijan kaksi keskeistä säädösperusteista ohjenuoraa: tietosuoja ja tekijänoikeudet.

3.1 Minun taloni tai asuinalueeni tarina

Oman talon tai asuinalueen (ja vieraankin) tarinaa voi lähestyä lukemattomista näkökulmista. Alla on esitetty yhdenlainen runko, jota voi käyttää näkökulmia avaavana idealistana tai myös valmiina rakenteena. Kaikkien talojen tarinat ovat kuitenkin erilaisia, joten runkoa joutuu joka tapauksessa karsimaan tai siihen täytyy lisätä uutta. Siksi tarinarunkoon kannattaa suhtautua luovasti.

Aiempi historia

Tämä teema taustoittaa alueen menneisyyttä ennen nykyisen talon tai asuinalueen rakentamista. Minkälaisia rakennuksia, ihmisiä ja toimintaa alueella oli? Minkälaisia jälkiä tai muistoja siitä on jäänyt?

Voit lähestyä teemaa esimerkiksi seuraavien näkökulmien ja kysymysten avulla:

- Esihistoria: Millainen alue oli ennen kirjoitetun historian alkua? Onko alueelta löytynyt esihistoriallisia esineitä tai asuinpaikkoja? Millaisia ihmisiä alueella on esihistoriallisella ajalla asunut? Millaista heidän elämänsä oli?
- Alueen aiempi käyttö: Millainen alue oli ennen nykyisen talon rakentamista? Millaisia jälkiä aiemmasta käytöstä on jäänyt?
- Aiemmat rakennukset: Oliko paikalla aiemmin rakennuksia? Millaisia, koska rakennettuja, kenen omistamia? Miten niitä käytettiin? Miten ne hävisivät?
- Aiemmat ihmiset: Millaisia ihmisiä alueella asui tai vaikutti ennen nykyisen talon rakentamista? Mitä ihmiset tekivät ja millaista heidän elämänsä oli?
- Kertomukset aiemmilta ajoilta: Onko nykyistä taloa edeltävältä ajalta säilynyt kertomuksia tai tarinoita? Minkälaisia?

Rakentaminen

Tässä teemassa käsitellään kohteena olevan talon tai asuinalueen rakentamista. Oleellista on hahmottaa, miksi rakentamiseen ryhdyttiin ja millaisia aatteellisia tai yhteiskunnallisia pyrkimyksiä siihen liittyi. Miten rakentaminen konkreettisesti tapahtui ja minkälaisia ihmisiä siihen osallistui? Minkälainen ensimmäisessä vaiheessa valmistunut lopputulos oli?

Voit lähestyä teemaa esimerkiksi seuraavien näkökulmien ja kysymysten avulla:

- Tausta: Millaiset rakentajaperheen tai -suvun vaiheet johtivat rakentamiseen? Minkälaiseen aatteelliseen, yhteiskunnalliseen ja alueen laajempaan kehitykseen rakentaminen liittyy? Minkälaisia tavoitteita tai tarkoitusperiä talon tai alueen rakentamisella oli? Kenen päämääriä tai tavoitteita rakentaminen palveli? Oliko alueen tai talon rakentamisesta erilaisia näkemyksiä tai kiistoja? Millainen historia talon edustamalla arkkitehtuurisuunnalla tai rakennustyypillä on?
- Talous: Miten rakentamisen rahoitus järjestettiin? Millaisia taloudellisia etuja tai verohelpotuksia ensimmäiset asukkaat saivat? Kenen rahoilla talo tehtiin? Miten rahoitus järjestettiin?
- Suunnittelu: Kuka on suunnitellut rakennuksen ja alueen? Minkälaisia muita kohteita hän on suunnitellut? Käytettiinkö johonkin osiin muita suunnittelijoita? Miten suunnittelija valittiin ja hankittiin? Miten suunnittelija / suunnittelijat työskentelivät? Miten asukkaita kuultiin ja heidän näkemyksensä huomioitiin suunnitteluvaiheessa? Minkälaisia muistoja tai tarinoita suunnitteluvaiheesta on? Keitä ovat olleet alueen keskeisten rakennusten arkkitehdit tai suunnittelijat?
- Talon rakentaminen: Miten talo rakennettiin? Tehtiinkö rakennusvaiheessa muutoksia suunnitelmiin? Minkälainen oli talon rakentamistapa? Oliko se samanlainen vai erilainen kuin rakentamisajalla tai lähiympäristössä yleensä? Minkälaisia haasteita ja ongelmia rakentamisessa kohdattiin? Minkälaisia muistoja tai tarinoita rakentamisvaiheesta on?
- Alueen rakentaminen: Miten alue on rakentunut? Miten rakennustyöt tehtiin ja etenivät? Miten suunnitelmat toteutuivat rakentamisvaiheessa? Mitkä ovat alueen keskeiset rakennukset? Minkälaisia haasteita ja ongelmia rakentamisessa kohdattiin? Minkälaisia muistoja tai tarinoita rakentamisvaiheesta on?

- Rakentajat: Mikä rakennusyhtiö tai -porukka toteutti rakentamisen? Miten se valittiin? Ketkä ovat konkreettisesti rakentaneet talon ja alueen? Minkälaisia osajia käytettiin eri töihin? Minkälaisia muistoja tai tarinoita rakentajista on?
- Talon arkkitehtuuri: Minkälaista arkkitehtuurista suuntaa talo edustaa? Miksi juuri sitä? Minkälaisia muita samantyyllisiä taloja alueella on? Poikkeako rakennus muista alueen taloista – miten ja miksi? Minkälainen rakennus oli alkuperäiseltä asultaan? Minkälaiset käyttötarkoitukset tiloilla alun perin oli? Minkälainen tavanomainen huoneisto oli alun perin? Mitä valmistuneesta rakennuksesta ajateltiin?
- Talon kokonaisuuden osat: Minkälaisia ulko- ja sisätiloja taloyhtiöön tehtiin? Kerro kustakin erikseen. Minkälaisia muistoja tai tarinoita näihin tiloihin liittyy?
- Ulkopuolisten käytössä olleet tilat: Jos sellaisia oli, millaista toimintaa, kävijöitä ja asiakkaita talon yrityksille tai järjestöille vuokratuissa tiloissa oli?
- Alueen ensimmäisen vaiheen kokonaisuus: Minkälainen alueen ensimmäinen rakentunut kokonaisuus oli? Minkälaisia ihmisiä alueelle muutti? Miten tähän ensimmäisen vaiheen valmistumiseen suhtauduttiin – olivatko muuttajat tyytyväisiä valintaansa?
- Alueen osat: Minkälaisiin erilaisiin osiin alue jakaantui? Minkälaisia julkisia palveluita alueella oli? Minkälaisia yrityksiä tai yksityisiä palveluita alueella oli? Minkälaisia julkisia tai yhteisiä tiloja alueella oli?

Kuva 5. Asentaja Mauno Vuoren omakotitalon sokkelinlaskutalkoot Nurmijärvellä 1953. Talon rakentaminen alkaa perustasta, mutta alueella on monesti mielenkiintoinen historia myös ennen sitä. Kuva: Reijo Kostia 1953. Nurmijärven museo, Nurmijärven museon kuva-arkisto.

Muutokset

Tämä teema käsittelee kohteena olevan talon ja asuinalueen muuttumista. Minkälaisia muutoksia eri aikoina on ollut ja mistä ne johtuivat? Onko talo tai asuinalue laajentunut tai supistunut eri aikoina ja miksi? Mitä muutokset ovat merkinneet talon tai asuinalueen olemukselle ja hengelle?

Voit lähestyä teemaa esimerkiksi seuraavien näkökulmien ja kysymysten avulla:

- Talon korjaukset ja muutokset: Minkälaisia remontteja ja muutoksia taloon (taloyhtiössä yleisiin tiloihin) on tehty? Miten taloyhtiön huoneistot ovat muuttuneet ja miten niitä on yleisesti remontoitu? Miksi talon remontit tehtiin? Ketkä remontit tekivät? Olivatko remontit onnistuneita ja miten niiden lopputulokseen suhtauduttiin? Miten talon käyttö tai talossa asuminen on muuttunut? Minkälaisia muistoja tai tarinoita remonteista on?

- Talon laajentaminen: Onko taloa laajennettu? Mistä laajentamistarve johtui? Olivatko laajennukset onnistuneita?
- Talon supistaminen: Onko talon huoneita tai osia poistettu käytöstä? Mistä supistamistarve johtui? Olivatko supistukset onnistuneita?
- Uudistaminen: Onko vanhan talon tilalle rakennettu uusi? Miksi ja miten?
- Asuinalueen muutokset: Miten alue on muuttunut vuosien varrella? Mistä muutokset johtuvat? Kenestä ne johtuvat? Miten niistä on keskusteltu?
- Asuinalueen laajentuminen: Minkälaisia suurempia rakentamis- tai muuttoaaltoja alueella on ollut? Minkälaisia palveluita alueelle on tullut lisää? Mistä laajentuminen on johtunut eri aikoina? Kenestä se on johtunut? Miten siitä on keskusteltu? Miten alueen identiteetti, olemus tai tunnelma on muuttunut muuttoaaltojen myötä?
- Asuinalueen supistuminen: Minkälaisia suurempia muuttoaaltoja pois alueelta on ollut? Minkälaisia palveluita alueelta on lähtenyt? Mistä muutokset ovat johtuneet? Kenestä ne ovat johtuneet? Miten niistä on keskusteltu? Miten alueen identiteetti, olemus tai tunnelma on muuttunut muuttoaaltojen myötä?

Nykytila

Tässä osiossa käsitellään kohteena olevan talon tai asuinalueen nykytilaa. Millainen se on tänä päivänä? Mikä siinä on kenenkin mielestä hyvää ja huonoa ja miksi? Millä tavoin talon tai asuinalueen alkuperäisasu on säilynyt ja miten siihen suhtaudutaan?

Voit lähestyä teemaa esimerkiksi seuraavien näkökulmien ja kysymysten avulla:

- Nykyinen tilanne: Millainen talo tai asuinalue nykyään on? Mikä nykytilassa on hyvää ja huonoa? Miksi niin?
- Alkuperäisasun säilyminen: Mitkä talon tai asuinalueen osat ovat säilyneet alkuperäisasussa? Onko alkuperäisasua haluttu tietoisesti säilyttää? Millä tavalla nykyasukkaat suhtautuvat alkuperäisasun säilyttämiseen?

- Suojelu: Onko talo ja jotkut asuinalueen kohteet suojeltu kaavassa tai rakennusperintölailla? Onko talo tai muita kohteita mainittu valtakunnallisissa, maakunnallisissa tai paikallisissa inventoinneissa arvokkaana kohteena? Miksi kohteiden suojelua pidetään tärkeänä? Miten suojeluun on suhtauduttu? Jos kunnan kartta-aineistojen perusteella ei synny selkeää kuvaa suojelustatuksesta ja mitä on suojeltu, alueellisesta vastuumuseosta voi kysyä apua.

Ihmiset

Tässä osiossa käsitellään kohteena olevan talon tai asuinalueen ihmisiä. Luonnehdi heitä: minkälaisia henkilöitä tai perheitä taloon tai asuinalueelle yleensä asettui? Kerro tarkemmin tietyistä perheistä tai henkilöistä. Kirjoita mielellään myös tavallista ihmisistä ja arkisista persoonista, ei vain julkkiksista tai erikoisuuksista.

Voit lähestyä teemaa esimerkiksi seuraavien näkökulmien ja kysymysten avulla:

- Talon ihmisten yleiskuva: Miten talon asukkaita ja toimijoita voisi luonnehtia yleisesti? Onko talosta vuokrattu tiloja muille kuin vakituisille asukkaille, millaisia, milloin ja miksi?
- Alueen ihmisten yleiskuva: Miten alueen asukkaita ja toimijoita voisi luonnehtia yleisesti? Millaisia eri ryhmittymiä alueelta voi hahmottaa (esim. alkutuottajat, taiteilijat, urheilijat, yrittäjät)? Millaisia väliaikaisia asukkaita (esim. kausiasujat, työpaikka-asujat) asuinalueella on?
- Perheet: Kerro joko esimerkinomaisesti tai kaikki läpikäyden yhdestä asuinperheestä kerrallaan. Mistä asukkaat muuttivat ja miksi? Minne he muuttivat ja miksi? Millaisia he olivat/ovat? Millaista heidän jokapäiväinen elämänsä ja asuinympäristönsä oli/on? Miten he käyttivät/käyttävät taloa ja sen eri tiloja? Minkälaisilla velvollisuuksia eri henkilöillä oli talon hoidossa? Millaisia muistoja tai tarinoita heistä on jäänyt?
- Persoonat: Kerro jostakin talon tai asuinalueen persoonasta aina yksi henkilö tai ryhmä kerrallaan. Millainen henkilö oli/on ja miksi niin? Mikä teki/tekee juuri tästä henkilöstä erityisen tai muistettavan? Miten häneen suhtauduttiin/suhtaudutaan? Millaisia tarinoita tai kertomuksia hänestä on jäänyt?

Elävistä ihmisistä kirjoittaessasi huomioithan tietosuojan vaatimukset. Katso lisätietoja tämän käsikirjan luvusta 3.3. Kirjoitathan aina toisista ihmisistä hienotunteisesti, vaikka asiaa ei olisikaan säädetty laissa.

Yhteisöllisyys

Tässä osiossa käsitellään kohteena olevan talon tai asuinalueen yhteistoimintaa ja yhteisöllisyyttä. Minkälaista yhteistä toimintaa on järjestetty, ketkä sitä ovat järjestäneet ja millainen merkitys sillä on ollut? Minkälaista yhteisön arki ja juhla ovat ja minkälaisia tapahtumia tai perinteitä niihin liittyy? Entä miten poikkeusajat ja kriisit ovat vaikuttaneet elämään?

Voit lähestyä teemaa esimerkiksi seuraavien näkökulmien ja kysymysten avulla:

- Talon virallinen yhteistoiminta: Minkälaisia sääntöjä ja toimielimiä talossa on ja miten ne ovat toimineet ja muuttuneet? Keitä henkilöitä niissä on toiminut ja milloin? Ketkä olivat toimielinten merkittävimpiä vaikuttajia? Miten he toimivat? Millainen vaikutus heillä oli?
- Talon epävirallinen yhteistoiminta: Mitä talon asukkaat ovat tehneet yhdessä? Minkälaista yhteydenpitoa, yhteistoimintaa tai yhteistyötä naapureiden kanssa on ollut ja on?
- Talon yhteiset tilat: Minkälaisia yhteisiä tiloja talossa on?
- Alueen yhteistoiminta: Minkälaista toimintaa alueella on järjestetty? Voit kuvata esimerkiksi kaupungin, seurankunnan, järjestöjen, yritysten ja aktiivisten asukkaiden toimia. Tee jokaisesta toimijasta oma osionsa ja kuvaa, miten toiminta on alkanut ja miksi, miten se on kehittynyt, ketkä ovat olleet siinä aktiivisia, millainen merkitys sillä on ollut alueelle jne.
- Alueen yritykset: Minkälaista aluetta yhdistävää tai leimaavaa yritystoimintaa kylässä on ollut ja on?
- Alueen yhteisölliset tilat: Missä asukkaat kokoontuvat?
- Arki: Minkälaista talon tai asuinalueen arkielämä on?
- Vapaaehtoistyö: Minkälaista talkootyötä on tehty ja miten siihen on osallistuttu?

- Tapahtumat: Minkälaisia toistuvia tapahtumia talossa tai asuinalueella järjestetään? Minkälaisia poikkeuksellisia tapahtumia on järjestetty? Minkälaisia muistoja ja tarinoita tapahtumista on?
- Poikkeusajat: Miten poikkeusajat ja kriisit ovat vaikuttaneet talon tai asuinalueen elämään? Minkälaisia muistoja ja tarinoita poikkeusajoista on?
- Tavat ja perinteet: Millaisia erityisiä tapoja tai käytäntöjä talon tai asuinalueen elämään liittyy? Minkälaisia perinteitä liittyy esimerkiksi erilaisiin vuodenaikoihin tai juhlapyyhiin?
- Yhteishenki: Minkälainen yhteishenki asukkailla on ollut? Ketkä ovat ylläpitäneet yhteishenkeä ja miten?

Kuva 6. Tanssit Soihtulan nuorisoseurantalolla Oulaisissa. Yhteisöllisyys korostuu seurantalosten ja kylätalojen toiminnassa, mutta se on oleellinen osa myös asuintalojen tarinaa. Kuva: Tuomas Uusheimo. Suomen Kotiseutuliitto.

Yhteydet

Tässä osiossa käsitellään kohteena olevan talon tai asuinalueen yhteyksiä muualle. Minkälaiset kulku- tai tietoliikenneyhteydet ovat olleet eri aikoina ja miten niitä on käytetty? Minkälaisiin paikkoihin tai yhteisöihin oltiin yhteydessä? Mitä palveluja on hankittu ulkopuolelta?

Voit lähestyä teemaa esimerkiksi seuraavien näkökulmien ja kysymysten avulla:

- **Kulkuyhteydet:** Millaiset kulkuyhteydet talolle tai asuinalueelle on? Miten kulkuyhteydet ovat syntyneet ja muuttuneet? Millainen julkinen liikenne alueella on ja miten se on kehittynyt? Miten liikkuminen on muuttunut?
- **Tietoliikenneyhteydet:** Millaiset tietoliikenneyhteydet (esim. posti, puhelin, verkko) talolle ja asuinalueelle on? Miten tietoliikenneyhteydet ovat rakentuneet ja muuttuneet? Miten etäyhteydet ovat muuttaneet talon ja asuinalueen elämää?
- **Talon toiminnalliset yhteydet:** Minkälaisia ulkopuolisia yhteyksiä talon ylläpitoon liittyy (esim. huolto)? Minkälaisia palveluita talon asukkaat käyttävät ja missä ne sijaitsevat? Minkälaisiin paikkoihin ja yhteisöihin talon asukkaat ovat yhteyksissä (esim. missä kaupoissa käydään, missä harrastetaan)?
- **Asuinalueen toiminnalliset yhteydet:** Minkälaisia ulkopuolisia arkkitehtonisia yhteyksiä alueeseen liittyy (esim. samaan aikaan suunnitellut julkiset palvelut, arkkitehtoniset suuntaukset)? Minkälaisia julkisia palveluita asukkaat käyttävät ja missä ne sijaitsevat? Minkälaisiin paikkoihin ja yhteisöihin asukkaat ovat yleensä yhteyksissä (esim. kauppakeskukset, työssäkäyntialueet)?
- **Luontosuhde:** Minkälaiset ovat alueen luonnonolosuhteet? Minkälaisia luontokohteita alueen lähetyvillä on, jotka vaikuttavat asukkaiden elämään? Minkälainen luontosuhde asukkailla on?
- **Maisema:** Millainen asuinalueen maisema on? Millaisia rooleja eri rakennuksilla on kylä- tai kaupunkikuvassa? Millä tavalla maisema ja eri rakennusten roolit ovat muuttuneet aikojen, muun rakentamisen ja ympäristön muutoksen myötä?

Muistelut

Erilaiset muistelukset, tarinat, kertomukset tai sattumukset ovat erittäin tärkeä osa melkein jokaista talotarinaa. Ne syventävät, taustoittavat ja elävöittävät monesti kuivakoita arkistotietoja. Muisteluita voi kirjoittaa tekstin sekaan tai liittää ne omaan erilliseen osioonsa. Myös sekamuoto on mahdollinen: sopivia lainauksia tai lyhyitä muisteluksia voi käyttää tekstin seassa ja pidemmät liittää omaan kokonaisuuteensa.

Voit lähestyä teemaa miettimällä:

- Missä valmiita muistoja voisi olla julkaistu.
- Kuka voisi olla kirjoittanut muisteluksia tai tehnyt haastatteluja.
- Ketä sinä tai joku muu voisi haastatella nyt.

Liitäthän jokaiseen käyttämäsi kirjoitettuun tai tallennettuun muistelukseseen mukaan ainakin seuraavat tiedot:

- Kuvaus: Kuka kertoo, mistä ja milloin? Miten muistelu on syntynyt?
- Kirjoittajan tai tallentajan tiedot: Tekijätieto on välttämätön. Ellei se ole tiedossa, laita tieto siitä.
- Alkuperäisen muisteluksen sijaintipaikka: Ellei se ole tiedossa, laitetaan tieto siitä.

Huomioithan, että muisteluihin tai tarinoihin voi liittyä tietosuojarajoituksia tai tekijänoikeuksia. Niistä tarkemmin luvussa 3.3.

Tulevaisuus

Tässä osiossa voit kuvata, millaisia odotuksia, toiveita, mahdollisuuksia tai uhkia tulevaisuuteen liittyy. Kerro myös, minkälaisia suunnitelmia tai visioita on jo tehty. Mitkä asiat määrittävät sitä, millainen tulevaisuudesta muodostuu? Minkälaiset asenteet ja toimenpiteet mahdollistaisivat mahdollisimman hyvän ja kestävä tulevaisuuden ja miten niitä voitaisiin edistää?

Voit lähestyä teemaa esimerkiksi seuraavien näkökulmien ja kysymysten avulla:

- Tulevaisuudennäkymät: Miltä talon tai asuinalueen asukkaiden tulevaisuus näyttää? Millaisia tulevaisuudensuunnitelmia on jo tiedossa? Mikä tulevaisuutta määrittää?
- Uhat ja mahdollisuudet: Minkälaisia uhkia tulevaisuuteen liittyy? Minkälaisia mahdollisuuksia tulevaisuuteen liittyy?

- Tulevaisuuden rakentaminen: Miten talon tai asuinalueen kestävää tulevaisuutta voidaan käytännössä rakentaa?

Valokuvat, kartat, äänitteet ja videot

Erilaiset audiovisuaaliset elementit ovat tulleet ajan myötä entistä tärkeämmiksi osiksi talotarinoita. Yksi kuva on enemmän kuin tuhat sanaa, sanotaan. Sama koskee äänitteitä ja videoita. Ne kuvaavat monesti kohdetta tavalla, jota ei voi korvata kirjoitetulla tekstillä.

Valokuvat (ja sähköisessä julkaisussa myös äänitteet ja videot) asetellaan yleensä paitsi kuvittamaan tekstiä, myös kertomaan jotain enemmän kussakin kohdassa käsitellystä aiheesta. Parhaimmillaan audiovisuaalinen sisältö tukee tekstiä ja päinvastoin.

Liitäthän jokaiseen käyttämäsi audiovisuaaliseen elementtiin mukaan ainakin seuraavat tiedot:

- Kuvateksti tai kuvaus: Mitä kuvassa/äänitteessä/videossa tapahtuu? Missä ja milloin se on otettu? Keitä henkilöitä siinä on ja mitä he tekevät? Miten kuva liittyy aiheeseen?
- Kuvaajan tai tallentajan tiedot: Tekijätieto on välttämätön. Ellei tekijä ole tiedossa, laita tieto siitä.
- Alkuperäisen aineiston sijaintipaikka: Ellei se ole tiedossa, laita tieto siitä.
- Kuvatekstin ja lähteen lisäksi tekstinkäsittelyssäohjelmassa on mahdollista lisätä vaihtoehtoinen eli alt-teksti. Näiden lisääminen auttaa esimerkiksi näkövammaisia saamaan selville kuvissa olevan informaation. Vaihtoehtoiseen tekstiin kuvataan visuaalisen sisällön keskeinen informaatio tiiviisti.

Huomioithan, että audiovisuaalisiin elementteihin voi liittyä tietosuojarajoituksia tai tekijänoikeuksia. Niistä tarkemmin luvussa 3.3.

Lähdeluettelo

Kokoa loppuun lähteet, johon kirjoituksesi perustuu. Erottele eri aineistoryhmät erikseen esimerkiksi näin: arkistolähteet, sanomalehdet, haastattelut, kirjallisuus, muut lähteet.

Lähdeluettelon, samoin kuin lähdeviitteet, voi tehdä monella tavalla. Oleellista on, että tiedot on merkitty niin selkeästi, että lukija saa kiinni, mistä lähteestä puhutaan ja mistä sitä voi päästä lukemaan.

Alla on esimerkki yhdenlaisesta merkintätavasta eri lähderyhmissä. Ensin on mainittu yleinen muoto ja sen jälkeen konkreettinen esimerkki.

Aineisto-ryhmä	Mainittu yleinen muoto	Konkreettinen esimerkki
Arkisto-lähteet	Arkiston nimi ja lyhyenne Arkistonmuodostajan nimi Käytetty aineisto	Kuortaneen kunnan arkisto, KKA Maanvuokralautakunta Pöytäkirjat 1919–1921
Sanoma-lehdet	Käytetyn sanomalehden nimi ja ajanjakso.	Maaseudun Tulevaisuus 2002–2003.
Haastattelut	Haastattelun nimi. Haastattelun paikka ja aika. Haastattelijan nimi. Säilytyspaikka.	Aaltonen Antti. Rovaniemi 19.2.2004. Haastattelija Kaija Ylinen. Haastattelijan hallussa.
Kirjallisuus	Tekijän sukunimi, etunimi. Teoksen nimi. Mahdolliset toimittajat, ellei kirjoittajaa ole. Mahdolliset kääntäjät. Mahdollinen julkaisusarja. Julkaisija, julkaisupaikka ja julkaisuvuosi.	Terveisiä Ruusa-tädiltä. Kanadan suomalaisten ensimmäinen sukupolvi. Toim. Varpu Lindström-Best ja Charles M. Sutyla. Suomentanut Olli Alho. Kansanelämän kuvauksia 24. SKS, Helsinki 1984.
Muut lähteet	Lähteen kuvaus ja aika. Lähteen sijaintipaikka.	Ilmari Hartikaisen tekemä pienoismalli Jurvalan talosta vuodelta 1922. Kalle Hartikaisen hallussa.

3.2 Keskeiset lähteet

Talojen historiatietoja on löydettävissä hyvin monenlaisista lähteistä. Tietojen metsästyks voi olla työlästä, mutta sitäkin palkitsevampaa. Parhaimman lopputuloksen ja mielenkiintoisimman tutkimusseikkailun saat, kun et tyydy vain heti käsillä olevaan aineistoon, vaan etsit sitä aktiivisesti lisää. Toisaalta tutkimusmatkan voi joskus myös keskeyttää – historiateos ei ole elämäntehtävä.

Menneestä kirjoittaminen on aina myös tutkimusta. Kokonaisuus muodostuu pienistä tiedonmuruista, jotka sitten yhdistyvät yhdeksi tai moneksi tarinaksi. Nämä tiedonmurut löytyvät erilaisista lähteistä poimimalla, niitä ei ole valmiiksi koottuna missään, ellei aiheesta ole jo kirjoitettu aiemmin. Silloin kannattaa katsoa, mitä kaikkia lähteitä kirjoittaja on käyttänyt ja hyödyntää joko valmista kirjoitusta tai sitten hänen käyttämiään alkuperäislähteitä.

Arkistoissa säilytettävät aineistot on koottu arkistonmuodostajittain eli toimijoittain. Esimerkiksi julkisen rakentamisen huomattavin lähdekokonaisuus on Rakennushallituksen arkisto, joka on sijoitettu Kansallisarkistoon. Arkistonmuodostajan asiakirjat on koottu toimijan oman toiminnan mukaisesti, joten on tärkeää selvittää, mitä tarkoitusta varten jokin asiakirja on laadittu ja sen sisältämät tiedot kerätty. Silloin selviää, minkälaisia tietoja niistä voi löytää ja hahmottuu se, mistä ainakaan ei kannata etsiä.

Osa tutkimuksen viehätystä ja vetovoimaa onkin itse tutkiminen. Se kannattaa aloittaa miettimällä, minkälaiset toimijat olisivat voineet olla tekemisissä kyseisen talon tai yhteisön kanssa, jolloin niiden arkistoon saattaisi olla jäänyt kirjauksia tästä toiminnasta. Osa kirjauksista on virallisia, esimerkiksi verotukseen, julkiseen rakentamiseen tai väestökirjanpitoon liittyen. Osa taas on epävirallisia, kuten yritysaineistot tai järjestöjen asiakirjat.

Kansallisarkiston sivuilta löydät lisätietoa [arkistoinnista](#) ja [oppaita keskeisiin lähderyhmiin](#).

Kannattaa tutustua myös [Suomen Sukututkimusseuran kokoamaan luetteloon](#) suomalaisista arkistoista, kirjastoista ja museoista, jotka säilyttävät sukututkijoille hyödyllisiä aineistoja.

Seuraavaan luetteloon on koottu joitakin keskeisiä lähteitä, joista voi löytää talojen ja paikallisten asuinyhteisöjen historiatietoa. Se ei ole missään nimessä kattava, vaan sisältää vain yleisimmin käytettyjä aineistoja.

Omat arkistot

Aloita läheltä. Millaisia asiakirjoja, valokuvia ja muita aineistoja talossa tai sen nykyisillä tai entisillä asukkailla on säilynyt? Ketkä ovat olleet talon, kaupunginosan tai kylän keskeisiä henkilöitä – olisiko heidän hallussaan jotain materiaalia?

Kysy ja haastattele ihmisiä, joilla voisi olla aineistoja tai muistitietoa. Muista merkitä ylös, keneltä ja milloin tiedot ja aineistot on saatu. Muista palauttaa lainaksi saatu.

Omat aineistot vievät monesti jo pitkälle. Niistä saa yleensä koottua ainakin rungon tapahtumista ja ihmisistä sekä vihjeitä siitä, mistä voi etsiä lisätietoja.

Kuva 7. Väkeä koolla omakotitalon pihamaalla Jyväskylän Akkalassa 1960- tai 1970-luvulla. Niin valokuvia kuin paperidokumenttejakin kannattaa ensin etsiä läheltä: talon asukkaiden ja toimijoiden omista arkistoista. Kuva: Keski-Suomen museo.

Valtiollisten toimijoiden arkistot

Kansallisarkisto säilyttää ennen muuta valtiollisten viranomaisten arkistoja, mutta myös esimerkiksi monia yksityisarkistoja. Kansallisarkiston lähteisiin pääset parhaiten tutustumaan [Astia-tietokannan](#) kautta.

Verotuksen ja väestökirjanpidon keskeisiä aineistoja:

- [Henkikirjat](#)
- [Maakirjat](#)
- Erilaiset veroluettelot [voudintileissä](#) ja [läänintileissä](#)

Tuomioistuinten keskeisiä oikeudellisia aineistoja:

- Varsinaisten asioiden pöytäkirjoista löytää ihmisten elämää monella tavalla valottavia aineistoja rikos- ja riita-asioista.
- Ilmoitusasioiden pöytäkirjoista löytää lainhuuto- ja kiinnitysasioita, mukaan lukien torpparisopimusten vahvistuksia.
- Tuomioistuinten arkistoista voi löytää myös mm. perukirjoja, vararikkoasiakirjoja ja kiinteistöjen katselmuspöytäkirjoja
- Kaupungeissa raastuvanoikeuden ja maistraatin käsittelemiä asioita oli vaikea erottaa toisistaan ja ne merkittiin aluksi yleensä samaan pöytäkirjaan.
- Maanjako-oikeudet perustettiin käsittelemään isojaon yhteydessä tapahtuneita riitoja.
- Hovioikeudet käsitelivät kaikki aatelien perukirjoja, perintöjä ja maanomistusta käsittelevät asiat ja käsitelivät alioikeuksien tuomioiden vahvistuksia ja valituksia.
- [Kansallisarkiston opas tuomiokirjoihin](#)
- Kansallisarkisto on tehnyt tuomioistuinten digitoituihin aineistoihin [Tuomiokirjahaun](#)

Lääninhallitusten keskeisiä aineistoja:

- Anomusdiarit, joihin merkittiin kansalaisten anomukset, jotka sitten käsiteltiin
- Passi-, matkalupa- ja oleskelulupa-asiakirjat
- Köyhäinhoitoon ja lastensuojeluun liittyvät asiakirjat
- Erilaiset luettelot esimerkiksi liikeyrityksistä, kestikievareista ja järjestöistä

Nimismiesten keskeisiä aineistoja

- Erilaiset katselmuspöytäkirjat
- Erilaiset huutokauppapöytäkirjat
- Poliisitutkintapöytäkirjat
- Vankiasioiden asiakirjat

Julkisen rakentamisen keskeisiä aineistoja

- Intendentinkonttorin arkisto (julkinen rakentaminen 1810–1865)
- Yleisten rakennusten ylihallituksen arkisto (julkinen rakentaminen 1865–1936)
- Rakennushallituksen arkisto (julkinen rakentaminen 1936–1994)
- Lääninarkkitehtien arkistot

Patentti- ja rekisterihallituksen arkistosta löytyy kaupparekisteri, joka tarjoaa tietoa esimerkiksi taloyhtiöistä.

Seurakunnalliset aineistot

Seurakunta oli 1860-luvun kuntauudistukseen asti myös paikallinen maallinen hallintoelin. Seurakuntien aineistoa löytyy digitoituna esimerkiksi [Kansallisarkistosta](#) ja [Suomen Sukuhistoriallisen Yhdistyksen sivuilta](#).

Seurakuntien keskeistä väestörekisteriaineistoa:

- Rippikirjat ja lastenkirjat (ortodokseilla metrikat): väestökirjanpidon perinteiset pääkirjat
- Historiakirjat: syntyneiden, vihittyjen ja kuolleiden luettelot
- Muuttaneiden luettelot
- Perukirjat

Seurakuntien keskeistä hallinto- ja talousaineistoa:

- Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjat
- Kirkkoneuvoston pöytäkirjat
- Katselmusasiakirjat
- Tiliasiakirjat

Kunnalliset aineistot

Kuntien hallinto erosi pitkään sen mukaan, olivatko ne kaupunkeja vai kuntia. Lähtökohtaisesti kunnan- tai kaupunginarkistoista löytyvät kaikki maallisen paikallishallinnon asiakirjat 1800-luvun jälkipuolelta lähtien.

Keskeisimmät kunnalliset asiat, esimerkiksi julkiset rakennukset:

- Maistraatin / kuntakokouksen pöytäkirjat
- Kunnan/kaupunginvaltuuston pöytäkirjat
- Kunnallishallituksen/kunnan/kaupunginhallituksen pöytäkirjat

Oman hallintoalansa asioita ovat hoitaneet lautakunnat. Talojen ja yhteisöjen historiaan liittyä asioita on käsitelty esimerkiksi:

- Rakennus- tai kiinteistölautakunnassa
- Teknisessä lautakunnassa
- Maanvuokralautakunnassa
- Asutuslautakunnassa
- Koululautakunnassa ja yksittäisten koulujen arkistoissa

Rakennuksiin liittyviä asiakirjoja voi löytää esimerkiksi:

- Rahatoimikamarin asiakirjoista
- Raadin muistikirjoista
- Rakentamiselinten asiakirjoista
- Kaupunkisuunnittelun ja kaavoituselinten asiakirjoista
- Rakennusvalvontaelinten asiakirjoista
- Tilastojulkaisuista

Järjestöjen aineistot

Järjestöjen aineistoja on hyvin monissa paikoissa. Niitä voi löytää esimerkiksi

- Kansallisarkistosta
- Yksityisistä keskusarkistoista
- Kotiseutuarkistoista

Yritysaineistot

Yritysten aineistoja voi löytää monista paikoista. Monet yritykset eivät ole arkistoineet aineistoaan ollenkaan. Suuryrityksillä taas saattaa olla oma keskusarkistonsa.

[Elinkeinoelämän keskusarkisto ELKA](#) on valtakunnallinen yritysten ja elinkeinoelämän järjestöjen keskusarkisto.

Arkistoaineistoa kannattaa etsiä myös rakennuksen suunnitelleen arkkitehdin ja arkkitehtitoimiston perusteella. Arkkitehtien luovuttamia aineistoja voi olla esimerkiksi Kansallisarkistossa tai Arkkitehtuuri- ja designmuseossa.

Museoviraston kulttuuriperintöaineistot

[Museovirasto](#) on Suomen keskeisin arkeologisen kulttuuriperinnön, rakennusperinnön, kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön ja kulttuuriomaisuuden suojelun vaalija.

Museoviraston keskeisiä digitaalisia aineistoja:

- [Museoviraston digitaaliset aineistot](#)
- [Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt](#)
- [Valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset alueet](#)
- [Muinaisjäännösrekisteri](#)

Perinnearkistot

Erilaista perinneaineistoa on koottu monien toimijoiden arkistoihin. Esimerkiksi

[Suomalaisen Kirjallisuuden Seura SKS](#) säilyttää perinteen ja nykykulttuurin monenlaisia aineistoja.

Tampereen yliopiston [kulttuuri ja tutkimusarkisto TAKU](#) säilyttää aiempaa Kansanperinnearkiston aineistoa, joka sisältää muun muassa haastatteluja ja valokuvia.

[Digitaalinen Nimiarkisto](#) tuo Suomesta kerätyt nimiaineistot käyttöön digitaalisessa muodossa.

Museoiden arkistot

Museoiden arkistoihin on koottu esineiden lisäksi myös monenlaisia paikallisia asiakirjoja, yksityisarkistoja sekä henkilö- ja järjestöhistoriaa. Museoilla on yleensä myös runsaasti paikallisia historiallisia valokuvia. Museoista saa tietoa myös alueellisista ja paikallisista inventoinneista sekä maisema-alueista.

Lisätietoja löytyy esimerkiksi [Museoviraston sivuilta](#).

Sanomalehdet

Sanomalehdistä voi löytää kiinnostavaa tietoa sekä rakennuksista että ihmisistä. Kansalliskirjaston verkkopalvelussa on vapaasti saatavissa kaikki suomalaiset sanomalehdet vuoteen 1939 saakka. Digitointia on jatkettu tästäkin eteenpäin.

[Kansallisarkiston digitaaliset aineistot](#).

Palovakuutus- tai paloapuasiakirjat

Paloapu annettiin vanhastaan kihlakunnittain, ja paloavusta päätettiin käräjillä. 1700-luvulta lähtien pitäjiin perustettiin omia paloapuyhdistyksiä, joiden arkistoja voi löytää kuntien arkistoista.

1700-luvun lopulta lähtien syntyi erityisiä palovakuutusyhtiöitä. [Kansallisarkistosta](#) löytyy esimerkiksi Suomen yleisen paloapuyhtiön, Kaupunkien yleisen paloapuyhtiön ja Suomen palovakuutuskonttorin asiakirjoja.

Kartat

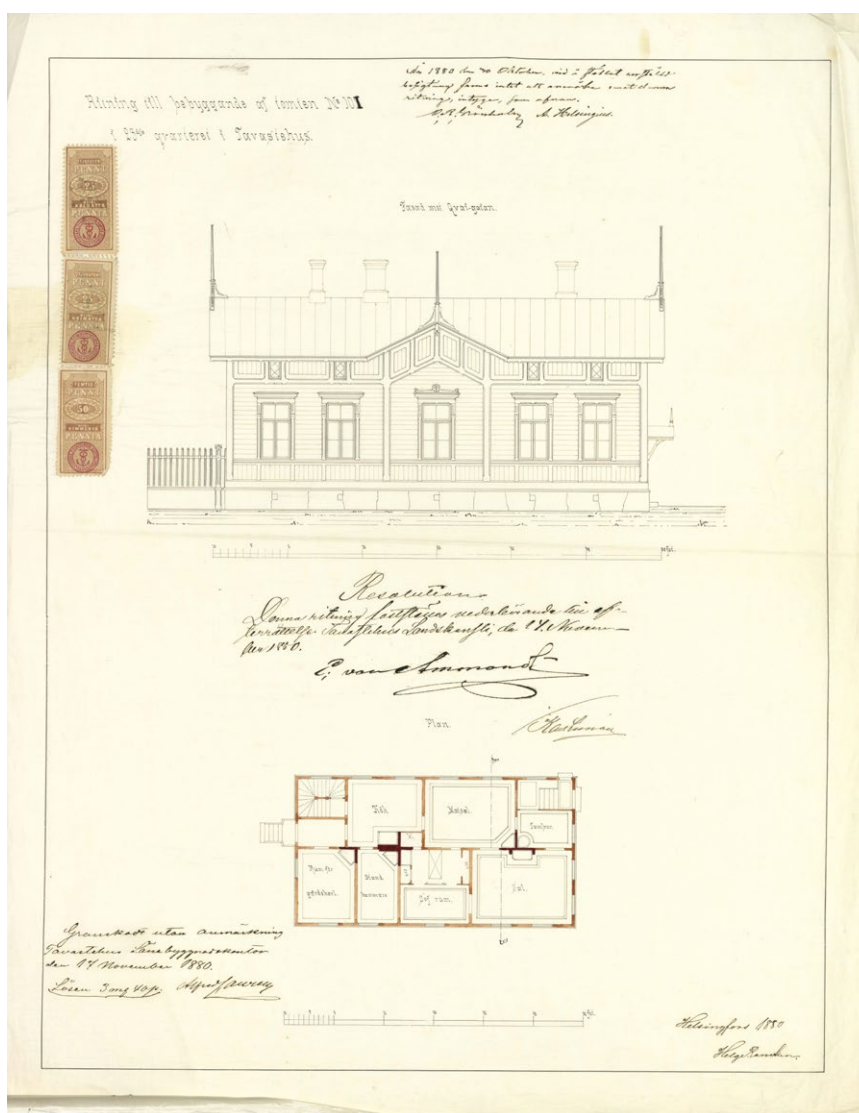
Karttoja voi löytää hyvin monenlaisista arkistoista tai viranomaisaineistoista. Verkossa on vapaasti saatavana monenlaisia digitoituja karttakokoelmia.

Keskeiset karttalähteet:

- [Karttapaikka](#). Maanmittauslaitoksen maastokartat, ilmakuvat ja taustakartat.
- [Paikkatietoikkuna](#). Suomalaisten organisaatioiden julkaisemia karttatasoja.
- [Maanmittauslaitoksen vanhat kartat](#), ilmakuvat ja asiakirjat.
- Vanhat kartat. [Maanmittauslaitoksen opas](#).
- Vanhat [kartat](#) ja [piirustukset](#). Kansallisarkiston oppaat.
- [Heikki Rantatupa: historialliset kartat](#). Jyväskylän yliopiston vanhojen karttojen palvelu.
- [Vanhatkartat.fi-verkkopalvelu](#). Yksityinen karttapalvelu vuoden 1870–1997 karttoihin.
- [Timo Meriluodon karttakokoelma](#). Yksityinen linkkikokoelma.

Ajantasaiset kartat löytyvät yleensä kuntien omilta verkkosivuilta. Ellei vanhempia karttoja ole jaossa verkkosivuilla, niitä kannattaa tiedustella kunnan/kaupungin-arkistosta. Huomaathan, että kaikkia karttoja ei koskaan jaeta verkkosivuilla.

Kuva 8. Helge Ranckenin² piirustus asuinrakennukseen Hämeenlinnan Lukiokadun ja Rantakadun kulmassa (Lukiokatu 1) vuodelta 1880. Talojen ja asuinalueiden karttoja ja piirustuksia voi löytää lukuisista paikoista. Niiden etsiminen ei aina ole helppoa, mutta sitäkin palkitsevampaa. Kuva: Hämeenlinnan kaupunginarkisto. DIGI – Yleisten kirjastojen digitoimaan aineistoa.

- 2 Rancken, Helge, "Asuinrakennus Lukiokadun ja Rantakadun kulmassa (Lukiokatu 1)," DIGI – Yleisten kirjastojen digitoimaa aineistoa, viitattu 16. maaliskuuta 2026, <https://digi.kirjastot.fi/items/show/134756>.

Valokuvat, äänitteet ja videot

Valokuvia, äänitteitä ja videoita on yleensä säilynyt parhaiten talon tai yhteisön omista aineistoissa. Niitä kannattaa kysellä myös aiemmilta asukkailta ja toimijoilta.

Keskeisiä julkisia lähteitä:

- [Finna-hakupalvelu](#)
- [Museoviraston kuvakokoelmat](#)
- [Tampereen yliopiston Kulttuuri- ja tutkimusarkisto TAKU](#)
- [Eduskunnan kuva-arkisto](#)
- [SA-kuvat 1939–1945](#)
- [Journalistinen kuva-arkisto JOKA](#)
- [Lehtikuvan kuva-arkisto](#)

Valokuvia, äänitteitä ja videoita on arkistoitu myös paikallisten ja alueellisten museoiden ja kirjastojen kokoelmiin. Myös seudulla pitkään toimineet valokuvaamot ja lehdet voivat tarjota arkistokuvapalvelua.

Kuvitukseksi sopivat myös erilaiset vanhat asiakirjat ja sanomalehdet. [Kansalliskirjasto](#) on digitoinut kaikki suomalaiset sanomalehdet vapaasti käytettäväksi vuoteen 1939 saakka.

Avoimesta verkosta voi löytää monenlaisia valokuvia, äänitteitä ja videoita hakemalla suoraan verkkoselaimella.

Huomaathan, että valokuvat, äänitteet ja videot ovat lähtökohtaisesti tekijänoikeuden piirissä. Varmista aina, että sinulla on oikeus käyttää materiaalia.

Muistathan merkitä myös valokuvia, äänitteitä ja videoita käytettäessä, mistä ne ovat peräisin. Tarpeen mukaan merkitse myös tieto, että sinulla on lupa käyttää aineistoa.

Julkaisut

Tutkimuskirjallisuutta ja erilaisia valmiita julkaisuja löydät parhaiten kirjastotietokannoista, esimerkiksi [Finna-hakupalvelusta](#).

Paikallinen erityisaineisto

Kaikista paikoista ei ole syntynyt samankaltaisia lähdeaineistoja. Paikallisia erityisaineistoja kannattaa tiedustella esimerkiksi paikallisesta museosta, kirjastosta tai kulttuuritoimesta. Täydennä näitä arkistoja itse keräämälläsi aineistolla.

3.3 Tietosuoja ja tekijänoikeudet tarkasti huomioon

Kaikkeen tutkimus- ja julkaisutoimintaan kuuluu oleellisena osana niitä säätelevien säädösten tunteminen ja kunnioittaminen. Näistä keskeisimpiä ovat tietosuoja ja tekijänoikeus.

Eläviä ihmisiä tutkittaessa ja heistä kirjoitettaessa on aina huomioiva tietosuoja. Tietosuoja on perusoikeus, joka suojaa yksilön yksityisyyttä ja henkilötietoja. Se takaa, että elävien ihmisten tietoja käsitellään avoimesti, suojatusti ja vain perustelluista syistä.

Elävän henkilön henkilötietoja voi lähtökohtaisesti laittaa internetiin vain tämän suostumuksella. Tutustu tietosuojavaatimukseen esimerkiksi näistä [tietosuoja-valtuutetun](#) ja [Suomen Sukututkimusseuran](#) tekemistä aineistoista.

Tietosuojavaatimukset eivät koske kuolleita henkilöitä. Lue tarkemmin [Tietosuoja-valtuutetun ohjeista sukututkijalle](#). Huomaathan, että esimerkiksi kunnianloukkauksrikokseen voi syyllistyä myös kuolleen henkilön kohdalla.

Huomioi, että alaikäisten tuottamaan sisältöön sekä heidän tuottamaansa aineistoon on pyydettyä huoltajan suostumus.

Tekijänoikeudella tarkoitetaan luovan työn tekijälle (esimerkiksi kirjailijalle, valokuvaajalle tai kuvataiteilijalle) lain nojalla syntyvää suojaa. Tekijänoikeuslain mukaan tekijällä on lähtökohtaisesti yksinoikeus päättää teoksensa käytöstä. Muut voivat käyttää sitä vain hänen luvallaan. Tekijänoikeus suojaa nimenomaan teoksen persoonallista ilmaisumuotoa. Ideat, tietosisällöt tai teoriat, jotka teokseen sisältyvät, ovat vapaasti muiden käytettävissä.

Esimerkiksi julkaistut kirjat, kirjoitetut muistelukset, valokuvat, äänitteet ja videot ovat lähtökohtaisesti tekijänoikeuden piirissä. Varmista siis aina, että sinulla on oikeus käyttää materiaalia. Teosten kopioiminen yksityiseen käyttöön (omaan tai aivan lähimmän lähipiiriin käyttöön) on kuitenkin aina sallittua. Lisätietoja löydät verkkosivustolta [Tekijänoikeus.fi](#).

Silloinkin, kun laki ei siihen velvoita, tutkimuksessa ja julkaisemisessa on noudatettava eettisiä toimintatapoja. Kirjoitathan aina toisista ihmisistä hienotunteisesti, vaikka siitä ei olisikaan säädetty laissa. Hyvä nyrkisääntö on miettiä, miltä itsestä tuntuisi tai mitä itse toivoisit vastaavassa tilanteessa. Useimmiten arveluttavalta tuntuvien tietojen julkaiseminen ei loppujen lopuksi ole tarpeellista. Toisaalta myöskään ylisäätely tai ylivarovaisuus ei ole tarpeen.

Eettiseen toimintatapaan kuuluu myös se, että annetaan kunnia sille, jolle se kuuluu. Siksikin on tärkeää muistaa ilmoittaa, mihin käyttämäsi tieto perustuu. Lähdeviitteet ovat siis paitsi tutkimuksellinen, myös eettinen ohjenuora. Huomioithan, että teoksen kirjoittajan, valokuvaajan tai muun tekijän nimi on hyvän tavan mukaisesti ilmoitettava silloinkin, kun tekijänoikeus ei enää ole voimassa tai se on siirtynyt toiselle (isyysoikeus). Teosta ei myöskään saa muunnella tai esittää tekijää loukkaavalla tavalla (respektioikeus).

4 Tarinoiden julkaiseminen ja säilyttäminen

Tässä luvussa hahmotellaan lyhyesti, miten valmiit talo- ja asuinalue-tarinat parhaiten saadaan kiinnostuneiden käyttöön.

Oman talo- tai asuinalue-tarinan tekeminen voi olla lyhyempi tai pitempi matka. Vaikka joskus niin ajatellaan, kirjoitustyön valmistuminen ei ole vielä matkan päätepiste. Oikeastaan se on vasta tarinan elämän alku. Sen jälkeen oleellisin kysymys on, kuinka hyvin tarina on saavutettavissa. Siis mistä sen olemassaolosta voi saada tietää, miten sen saa luettavakseen ja kuinka kauan se säilyy tulevaisuuteen.

4.1 Tee tarinasi näkyväksi

On hyvin mahdollista tehdä talo- tai asuinalue-tarina vain omaan tai lähipiiriisi käyttöön. Suositeltavaa kuitenkin on, että valmis tarina olisi mahdollisimman hyvin paikallisten ihmisten, tutkijoiden ja muiden kiinnostuneiden saatavilla. Siitä voi olla paljon hyötyä esimerkiksi tulevissa remonteissa, alueen kehittämisessä, matkailussa tai historiantutkimuksessa.

Tarinan voi julkaista sähköisenä tiedostona, tulosteena, painettuna kirjana tai verkkosivuna, miten vain itse haluat. Kyse on myös kustannuksista ja toisaalta myyntituloista. Sopivan muodon määrittää se, miten haluat tarinaasi jakaa.

Hyvän tavan mukaan tekemiseen osallistuneille, yhteistyökumppaneille ja rahoittajille on perinteisesti lahjoitettu yksi kappale julkaisua. [Vapaakappalelain](#) mukaan painotuotteen valmistajan on toimitettava kuusi vapaakappaletta Helsingin yliopiston kirjastolle. Yleensä tästä huolehtii kirjapaino.

Ennen julkaisemista valmiille tarinoille kannattaa hakea ISBN-tunnus. Sillä yksilöidään julkiseen käyttöön tarkoitetut kirjat ja myös sähköiset julkaisut. Se ei ole lakisääteinen, mutta hyvin suositeltava ja sen voi hakea myös suppeammille tuotoksille. Tunnusten jakamisesta vastaa [Suomen ISBN-keskus](#). Tunnuksesta ja hakemisesta ei tule mitään kustannuksia.

Oleellista on, että tarinastasi löydetään. Siispä

- Kerro projektistasi ja tuotoksestasi.
- Tiedota ja markkinoi laaja-alaisesti ja monikanavaisesti.
- Pyydä kommentteja, palautetta ja lisätietoja jatkotyöstöön.

Tärkeintä on, että muistat olla ylpeä tarinastasi. Sen kirjoittaminen on monesti tärkeää muillekin kuin sinulle.

Kuva 9. Lasten lumilinna vuodelta 1965. Kautta historian lapset ovat leikkineet jo nuorena kotia. Se kuvaa, kuinka tärkeästä asiasta asumisesta on kyse. Koti on osa meitä ja me olemme osa kotia. Kuva: Teuvo Kanerva. Museovirasto, historian kuvakokoelma.

4.2 Säilyttämismahdollisuuksia

Missä valmista talo- tai asuinaluetarinaa sitten kannattaa säilyttää? Painosmäärän ja jakelun laajuudesta riippumatta painetun kirjan oikea osoite on kirjasto. Lahjoita tai myy julkaisu ainakin omaan paikalliskirjastoosi ja alueesi kotiseutukokoelmaa ylläpitävään kirjastoon.

Mikäli julkaiset tarinasi kirjana, se tarkoittaa, että haluat saattaa sen julkisuuteen. Voit kuitenkin säädellä julkisuuden piiriä painosmäärällä ja jakelulla. On tosi hyvä vaihtoehto julkaista kirja vaikkapa vain omalle lähipiirilleen, mutta silloinkin kannattaa huomioida, ettet pysty hallitsemaan kappaleiden tulevaisuuden käyttöä ja kulua. Niinpä julkaistuihin kirjoihin kannattaa lähtökohtaisesti painaa vain sellaista, joka voi mennä laajemmankin lukijakunnan tietoon.

Sähköisen tarinan jakelu on vielä paljon helpompaa. Tiedostoa voi lähettää vaivattomasti sähköpostilla tai vaikkapa muistitikulla. Suositeltavampaa kuitenkin on, mikäli haluat julkistaa tarinan, että se voisi olla saatavilla avoimesti verkossa. Säilyttämispaikkaan ei ole olemassa yksiselitteistä suositusta, sillä mitään kattavaa tähän tarkoitukseen tarkoitettua verkkopalvelua ei ole olemassa. Sellaisen rakentamisesta on kuitenkin suunnitelmia.

Ylipäänsä digitaalisuuden mahdollisuudet muuttuvat niin nopeasti, että se mikä tänään on toimivaa, voi huomenna olla vanhentunutta. Tämä koskee ennen muuta tekoälyä. Verkossa oleva tarinasi on myös tekoälyjen käytössä, jolloin ne voivat käyttää tarinassa olevia tietoja tiedonhakujen ja tekoälytehtävien aineistona.

Yksinkertaisimmillaan sähköinen säilytysratkaisu voi olla pdf-muotoisen tarinan säilyttäminen verkkosivustolla. Huomaa kuitenkin, että yksittäisen verkkosivuston elinkaari ei ole kovin pitkä ja se riippuu ylläpitäjän resursseista. Vaikuttavampaa on, jos säilytysratkaisussa voidaan hyödyntää laajempaa digitaalista infraa. Sellainen on esimerkiksi Wikipedia, johon voi laatia tiiviin artikkelin työsi pohjalta ja lisätä tiedon julkaisun olemassa olosta.

Tällä hetkellä toimivimmat ratkaisut ovat paikallisia. Kannattaa selvittää, minkälaisia sähköisiä alustoja paikallisesti on käytössä. Kun talo- tai asuinaluetarina yhdistyy muihin paikallisiin tutkimuksiin ja aineistoihin, lopputulos on yleensä kaikkia hyödyttävä. Esimerkkejä paikallisista Wiki-pohjaisista sähköisistä tietopankeista ovat [Häme-Wiki](#) ja [Lapuan Helemi](#).

[Topoteekki](#) on alusta, johon voidaan tallentaa paikallishistoriaan liittyviä asiakirjoja, karttoja ja kuvia. Suomeen on perustettu useita paikallisia Topoteekkejä, esimerkiksi [Sieviin](#).

[Kylähistoria.fi](#) on yksityinen valtakunnallinen alusta, jolla ihmiset voivat jakaa kotipaikkaansa liittyviä muistoja, kuvia ja tarinoita. Palvelu hyödyntää myös karttahakua.

Suosittelavinta on, että talon tai asuinalueen tarina olisi saavutettavissa sellaisilta paikallisilta sivustoilta, joissa alueen asukkaat luontaisesti käyvät. Se voi olla vaikkapa kunnan, kylän, museon, kotiseutu- tai kaupunginosayhdistyksen tai paikallislehden verkkosivusto. Melko pienellä vaivalla voi tehdä qr-koodin tai verkkosoitteen sisältävän kyltin. Näin paikan päällä vierailevat ihmiset voivat lukea lisätietoja kohteesta.

Vaikka hakukoneet löytävätkin verkkosisällön lähes mistä tahansa, käyttäjä ei välttämättä tiedä hakea aineistoa, ellei hän jo tiedä sen olemassaolosta. Siksi kannattaa panostaa markkinointiin ja suosia sivustoja, jotka löytyvät helposti, linkittää tarina moneen paikkaan ja tarkistaa ajoittain linkkien toimivuus.

Tarinasi on sen ansainnut.

Lähteet

- Aalto, Petri. Turun vapaaehtoinen palokunta 1838–2013. Turun Vapaaehtoinen Palokunta – Frivilliga brandkåren i Åbo 2013.
- Albergasta Leppävaaraan. Sata vuotta ihmisiä, elää ja kehitystä. Toim. Pauli Saloranta. Leppävaara-seura – Alberga-sällskapet ry, Espoo 2011.
- Antti-Poika, Jaakko & Antti-Poika, Mari & Koskinen, Sanna: Temppelikatku 13. Ensimmäiset sata vuotta. Asunto-osakeyhtiö Temppelinkatu 13, Helsinki 2024.
- Burgman. Helsingin ensimmäinen kivitalo. Narinkka 2007. Helsingin kaupunginmuseo 2007.
- Euran Pirtti 1908–2008. Kotiseutuyhdistys Euran Pirtti 2008.
- Hausen, Marika. Lahden kaupungintalo. Lahti Town Hall. Lahden kaupunki 1988. Osin englanniksi.
- Heikkilä, Kalevi. Yhteinen koto. Pohjanmaan urheiluopisto Kuortaneen urheiluopisto 1950–2000. Kuortaneen Urheiluopisto 2000. Hämäläinen, Pirjo. Talkootyön monumentti. Hyvinkään järjestötaloston historia. Hyvinkään järjestötalosäätiö 2009.
- Hurri, Olavi & Marttala-Hurri, Vuokko. Työn ja aatteen talot. Työväentalosten historiaa Uudellamaalla. Uudenmaan Sosialidemokraattinen Piiri ry 1997. Jokinen, Leena. Aspin Jaakot ja Kukkulan talo. Aspin perheen ja Kukkulan talon elämän vaiheita Puolangan kirkonkylällä 1800-luvulta 2020-luvulle. Books on Demand, Helsinki 2024.
- Huset mitt i byn. Medlemsföreningarna i Svenska Österbottens Ungdomsförbund r. f. Text Mikaela Sandberg. SÖU 2010.
- Ikonen, Antti. Kaikuja ja heijastuksia Hankamäeltä. Kertomus Hankasalmen Hankamäen kylästä. 2019.
- Kankaanpää, Matti J. Talon kertomaa: opas talosten historian tutkijalle. BTJ Kirjastopalvelut Oy 2004.
- Karttunen, Osmo & Pihkala, Antti & Piipponen, Hannu. Kesälahden kellotapuli. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Joensuu 2010. Myös englanniksi ja venäjäksi.
- Katajala, Kimmo. Historiikin kirjoittajan opas. SKS 1990. Katajisto, Sirkka & Kolu, Antti. Leppälahden historiaa kahden kylän ja kolmen kunnan alueella. 2023.
- Kauhanen, Jouni. Pelson vankilan historia 1935–2024. 2024.
- Kaukonen, Veli-Antti & Merivirta, Kim. Sunilan Sisu 1937–2007. Ajankuvia seitsemältä vuosikymmeneltä. Sunilan Sisu ry 2010. Lainaus s. 158.

- Kello merelle soi. Kellon kylän historiaa. Toim. Tytti Isohookana-Asunmaa. Kellon yläyhdistys ry 2014.
- Kinnunen, Mauri. Huussikuja muistoissamme. Elämää Kaukaan tehtaan kainalossa. 2020.Koti Pirkkolassa. Toim. Eeva-Liisa Oksanen. Pirkkolan Omakotiyhdistys ry, Helsinki 2011.
- Koitere ja kylät. Elämää satasaarisen järven rannalla. Toim. Armas Härkönen. Koitereen kylät, Ilomantsi 2020.
- Koivisto, Andreas. Vårt Sottungsby. Sotunkimme. Sotungin Kyläyhdistys. Sottunsby Byaförening, Vantaa 2011.
- Koskö. Vår stenrika by. Red. Helena Back. Koskö Hembygdsflrening rf, Korsholm 2022.
- Kotiseutututkimuksen abc. Suomen Kotiseutuliitto 2013–2020. <https://kotiseutu-liitto.fi/julkaisut/abc/>
- Kulosaari. Koti ja kaupunginosa. Brändö. Hem och stadsdel. Päätoim. Minna Sarantola-Weiss. Stiftelsen Brändö hembygdsfond . Kulosaaren kotiseuturahaston säätiö, Helsinki 2002.
- Kupila, Sanna. Villa Haga – huvila Ruissalossa. 2017.
- Kutala – kylä vuolteiden varrella. Kertomus Kutalan kylästä kivikaudelta EU-Suomeen. Kutalan nuoriososeura ry, Sastamala 2016.
- Kylä vedenjakajalla. Näljänkä ja näljänkäläist. Toim. Turo Manninen. Kianta-Opiston Näljänkä-piiri. Näljänkä-Seura, Suomussalmi 2006.
- Kylän historia eläväksi. Varsinais-Suomen kylät 2021. <https://www.vskylat.fi/wp-content/uploads/2021/11/Kylan-historia-elavaksi-pdf.pdf>
- Könönen, Janne. Palokka – kaskimaista kaupunginosaksi. Palokka-Seura ry, Jyväskylä 2015.Laitila, Inka-Maria. Palanderin talo. Säätyläiskoti Hämeenlinnassa. Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo 1999.
- Laaksonen, Juha. Uto. Sysy ja kevät ulkosaassa. Maahenki 2011.
- Lammi, Leo & Huusari, Matti. Oma Tupa. Ikaalisten Wanhan Kauppalan kotiseutuyhdistys Oma Tupa ry 2004. Laukkanen, Hannele. Kalakukkoo, vohveleita ja kyrön-makkaroo. Iisalmen kauppahallin historia kauppiaitten silmin. Mediapinta 2024.
- Legendaarinen Lallis. Toim. Pentti Laine & Liisa Nykänen & Tarja Putko & Tiina Reunanen & Samuli vahteristo. Köyliöst 18. Köyliö-Seura 2023.
- Lahtinen, Rauno & Aalto, Petri. Aurajoen sillat ja förit. Turkuseura – Åbosamfundet ry 2019.
- Lehtinen, Jorma. Kuvanveistäjän torppa. Visavuoren korjaus- ja restaurointihanke. The Sculptor’s Cottage. Te Visavuori Museum Restoration Project. Visavuorne museosäätiö. Visavuori Museum Foundation 2004.
- Luttinen, Rauno. ... ompi linnamme, varustus vahva aivan. Pyhärannan kirkon sata-vuotishistoria. 2009.

- Makkonen, Elina & Pekkinen, Sanna & Raninen-Siiskonen, Tarja. Kyläkirjaopas. Suomen kansantietouden tutkijain seura, Kontiolahden kylien kehittämiskeskus osuuskunta 1999.
- Meidän rivari. Arkkitehti Hilding Ekelundin miljöö elää ja voi hyvin. Toim. Vappu Turunen & Riitta Astikainen & Marja Salmela. Asunto Oy Oulunkylän rivitalot – Aukastoimikunta PiLiPaM, Helsinki 2012.
- Mertanen, Tiina. Puijonlaakso. Kantatiloista kaupunkilähiöiksi. Aarni 22. Kuopion Isänmaallisen Seuran toimituksia. Kuopio 1989.
- Miinan mökki Sammatissa. Toim. Risto Piekka. Sammattiseura ry, Sammatti 2013.
- Mistä tietoa rakennusten historiasta? Lähdeopas ammattilaisille ja asianharrastajille. Toim. Juhana Lahti et al. Suomen Rakennustaiteen museo 2003.
- Nenonen, Tarja. Elämää Saareissa HUUHtsalossa Luumäellä. Kun koulumatkat olivat pitkät, sähköä ei ollut ja lehmäveräjät sulki Saarentien. 2021.
- Niskalan – Ruotsulan kyläkirja. Kylä virran varrella. Toim. Veikko Turkki & Venla Sainio. Kuusankoski-Seuran perinnejulkaisu nro 25. Kouvola 2016.
- Nurmi, Esko & Puro, Laura & Lujanen, Martti. Kansan osake. Suomalaisen asunto-osakeyhtiön vaiheet. Suomen Kiinteistöliitto, Helsinki 2017.
- Nygård, Bertel. Huset mitt i byn. Ungdomsföreningarna i Svenska Österbotten. SÖU 1982.
- Orisuo. Suomen Ameriikka. Korpisoiden keskeltä kulttuurikyläksi. Orisuon pienviljelijäin yhdistys ry, Loimaa 2023.
- Pikkupeura, Arja. Hervannanmaa – kivenheitto kaupungista. Hervannanmaan perinyhdistys ry ja Tampereen kaupunki 2002.
- Pilkanmaan kyläkirja. Kuusankoski-Seuran perinnejulkaisu nro 24. Kouvola 2015.
- Rakennettu ranta – Ruotsinsalmesta Kotkan satamaan. Toim. Vesa Alén et al. Kymenlaakson museon julkaisuja 32. Kotka 2013.
- Ranta, Sirkka-Liisa. Luutsaaren kalapirtti. Muikunpyyntiä Kunhoisten Isojärvellä. Luutsaaren kalapirtin kannatusyhdistys ry 2009.
- Rekola, Lasse & Tuomisto, Tero. Pukinmäki. Aikoja ja ihmisiä. Pukinmäki-seura – Bocksbacka-sällskapet ry, Helsinki 1995. Riksmän, Elina. Håkansbölen kartanossa. På Håkansböle gård. Vantaan kaupungin museo. Vanda stadsmuseum 2019.
- Siilitien tarinat. Kirjoituksia kaupunkielämästä. Toim. Juha Kesänen. Kansanelämän kuvauksia 58. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisuja. SKS, Helsinki 2002.
- Silenti, Tuomo. Saarelaiselämää Kuorsalossa. 2016.
- Silvanto, Satu. Taiteilijatalo Vuosaaressa. Tutkimuksia 10/2006. Helsingin kaupungin tietokeskus 2006.
- Suomen historian asiakirjalähteet. Toim. Eljas Orrman ja Elisa Pispala. Kansallisarkisto ja WSOY 1994.

- Suutari, Timo & Mäntylä, Jaakko & Mäkelä, Matti & Riukulehto, Sulevi. Kotiseutu kestäväksi. Kotiseudun kehittämisen opas. Helsingin yliopiston Ruralia-Instituutin raportteja 230. 2023. <https://helda.helsinki.fi/items/e2cb4030-0ae3-4b32-8f5b-1d24b5ef44d4>
- Särkkä, Timo & Korhonen, Pekka & Sutinen, Jarmo. Romppeita Suonenjoelta. Julius Kutvosen huonekalutehtaan vaiheita. Suonenjoki-Seura ry 2020. Tuominen, Leila K. Vehmaan kirkko. Kirkko ja seurakunta kautta aikojen. 2016.
- Säräisniemi – kirkon kylä. Dokumenttikirja Säräisniemen kylästä. Toim. Matti Haataja. Säräisniemen kyläyhdistys ry, Vaala 2006.
- Talon tarinat. Rakennushistorian selvitysoas. Toim. Marja Sahlberg. Museovirasto, rakennushistorian osasto 2010. <https://museovirasto-craft-assets-production.s3.eu-north-1.amazonaws.com/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/talon-tarinat-opas.pdf>
- Tervetuloa kylään. Kumpula 100 vuotta. Toim. Airi Vilhunen. Kumpula-Seura ry, Helsinki 2024.
- Tupia ja tarinoita Vähäjokivarresta. Nissin ja Lassilan kyläkirja. Toim. Alpo Ranta-Maunus. Kälviän Jokikylän kyläyhdistys ry, Kokkola 2024.
- Turun synagoga. Toim. Juhani Kostet & Marita Söderström. Turun museokeskuksen julkaisuja 58. SKS, Helsinki 2012.
- Tuvat tutuksi. Kaustisen kunnan sivistystoimen lautakunta 1995.
- Vaasan suomalainen lyseo 1880–1930. Katsaus koulun vaiheisiin vv. 1880–1930. Entiset oppilaat 1930.
- Wacklin, Matti. Tammela. Suutarien pääkaupunki. Tampereen kaupunginosat julkaisusarja X. Tampereen tTammelalaiset ry ja Tampereen kaupunki 1997.
- Varpio, Yrjö. Talo ja kenttä. Suur-Miehikkälän kylän ja sen nuorison urheiluharrastuksen historiaa. Kilpi ry 2011.
- Varvikko, Kari. Puutalojen Hermannin. Hermannin-Vallila Seura ry, Helsinki 2017.
- Vennonen, Veikko. Elämää kartanon mailla 1900–1940. 1990.
- Vireä idylli. Oulunkylää ja oulunkyläläisiä. Oulunkylä-Seura ry, Helsinki 2005.
- Vuorinen, Pentti & Tuoreniemi, Sirkka & Leivo, Leevi. Auttoinen – kylämme. 1987.
- Väinölä – talo koivujen katveessa. Toim. Hannu Itkonen & Helena Itkonen. Taidekeskus Väinölä, Varkaus 2024.
- Yhdeksän pientä kotia. Arjen historiaa Työväenasuntomuseossa. Nio små hem. Vardgens historia i Arbetarbostadsmuseet. Helsingin kaupunginmuseum. Helsingfors stadsmuseum 2009.
- Åkerlind, Merja. Anttilanmäki elää. Eläköön Anttilanmäki! Anttilanmäki-Kittelän asukasyhdistys ry, Lahti 2017.

Liitteet

Liite 1. Asuinalueen tarina – Mallirunko

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-451-2>

Liite 2. Kotikylämme tarina – Mallirunko

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-451-2>

Liite 3. Omakotitalomme tarina – Mallirunko

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-451-2>

Liite 4. Taloyhtiömme tarina – Mallirunko

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-451-2>

Liite 5. Yhteisöllisen talomme tarina – Mallirunko

Liite on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-451-2>

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

ISBN: 978-952-361-451-2 PDF

ISSN: 2490-1024 PDF